REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

CHURCH LAW REVIEW

52

2/12

Ročník XVIII.

Revue církevního práva 52.indd 1 23.4.2012 21:05:12

Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory Konference katolických biskupů Spojených států amerických a Ministerstva kultury ČR.

This issue of Church Law Review was sponsored by the United States Conference of Catholic Bishops and the Ministry of Culture of the Czech Republic.

Členské příspěvky, předplatné a dary Společnosti pro církevní právo směřujte laskavě na běžný účet u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1, z ČR na číslo účtu **1939518309/0800**.

Bankovní spojení pro platby z ciziny

IBAN: **CZ55 0800 0000 0019 3951 8309**

BIC (SWIFT): **GIBACZPX**

OBSAH

R. Míčka: Expanze lidských práv ve světle sociálního učení církve 7
M. Černý: Vilém Duranti – hlavní představitel středověké procesní nauky 21
P. Jäger: Sekulární stát a náboženská neutralita ve světle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod 37
S. Přibyl: Utváření biblického kánonu pohledem církevního práva 49

ANOTACE A RECENZE

František Štěch: Tu se jim otevřely oči. Zjevení, víra a církev v teologii kardinála Avery Dullese SJ (S. Přibyl) 61
Ignác Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová: Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu (J. R. Tretera) 63

INFORMACE

47. kongres Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Mülheim nad Ruhrem 2012 (Z. Horák) 69
Ze Společnosti pro církevní právo 71
Krátké zprávy 73

Z NOVÉ LITERATURY 75

CONTENTS

R. Míčka: Expansions of Human Rights in Light of the Social Teachings of the Church 7

M. Černý: William Duranti – The Main Representative of the Medieval Procedural Scholarship 21

P. Jäger: Religious Neutrality and the Secular State in Light of Article 2(1) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms 37

S. Přibyl: Creation of the Biblical Canon through the Prism of Church Law 49

ABSTRACTS AND REVIEWS

František Štěch: Here Their Eyes Have Opened – Revelation, Faith, and the Church in the Theology of Cardinal Avery Dulles SJ 61

Ignác Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová: The Heresy Trial of Count Špork in Legal-Historical and Theological Context (J. R. Tretera) 63

INFORMATION

47th Congress Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Mülheim an der Ruhr 2012 (Z. Horák) 69

From the Church Law Society (in English) 72

Brief News (in English) 74

FROM NEW PUBLICATIONS 75

INHALT

R. Míčka: Expansion der Menschenrechte im Lichte der Soziallehre der Kirche 7

M. Černý: Guilelmus Duranti – Hauptrepräsentant der mittelalterlichen Verfahrenslehre 21

P. Jäger: Der säkulare Staat und die Religionsneutralität im Lichte des Art. 2 Abs. 1 der Charta der Grundrechte und -freiheiten 37

S. Přibyl: Gestaltung des biblischen Kanons vom Standpunkt des Kirchenrechts 49

ABSTRAKTA UND REZENSIONEN

František Štěch: Da wurden ihre Augen geöffnet. Offenbarung, Glauben und Kirche in der theologischen Lehre des Kardinals Avery Dulles SJ (S. Přibyl) 61

Ignác Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová: Ketzerprozess mit dem Graf F. A. Sporck im rechtshistorischen und theologischen Kontext (J. R. Tretera) 63

INFORMATIONEN

47. Essener Gespräch zum Thema Staat und Kirche, Mülheim an der Ruhr 2012 (Z. Horák) 69

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht 71

Kurze Nachrichten 73

NEU ERSCHIENENE LITERATUR 75

INDICE

R. Míčka: L'espansione dei diritti dell'uomo nella dottrina sociale della Chiesa 7

M. Černý: Guglielmo Duranti – il protagonista della dottrina processuale medievale 21

P. Jäger: Lo Stato secolare e la neutralità religiosa sotto il profilo del articolo 2 par. 1 della Carta dei diritti e libertà fondamentali 37

S. Přibyl: La formazione del canone biblico dal punto di vista del Diritto Canonico 49

ANNOTAZIONI E RECENSIONI

František Štěch: Ed ecco si aprirono loro gli occhi. La rivelazione, la fede e la Chiesa nella teologia del cardinal Avery Dulles SJ 61

Ignác Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová: Il processo per eresia con il conte F. A. Špork nel contesto storico-legale e teologico (J. R. Tretera) 63

INFORMAZIONI

47º Congresso "Colloqui di Essen sul tema Stato e Chiesa", Mülheim an der Ruhr 2012 (Z. Horák) 69

Dalla Società per il diritto delle Chiese 71

Notizie brevi 73

DALLE NOVITÀ LETTERARIE 75

Expanze lidských práv ve světle sociálního učení církve

Roman Míčka

Lidská práva – pojem, který dnes neodmyslitelně patří ke kontextu společenského diskursu, hýbe domácími i světovými politickými tématy, je předmětem mnoha debat odborného i laického rázu. Pojem lidských práv v širokém slova smyslu bezesporu patří k nezpochybnitelnému a cennému dědictví západního pojetí člověka a politiky, přičemž debata o možných univerzalistických a interkulturních implikacích je stále živá.[1] Netěší se ale pojem lidských práv podobnému osudu, jako mnoho jiných slov, která se stala obětí procesu jakési postupné transformace v tzv. „lasiččí pojem"? „Lasiččí pojem" je slovo, které ztratí svůj význam, aniž bychom si toho všimli. Lasička je údajně schopna vyprázdnit vejce, aniž by to na něm zanechalo nějakou viditelnou stopu, a podobně jako ona připravují tato slova o obsah jakýkoli výraz, k němuž se připojí, přičemž se ho zdánlivě ani nedotknou.[2]

Pod štít pojmu lidských práv se v současnosti schovává celá škála rozličných mezinárodněprávních dokumentů, listin, úmluv a chart s různou mírou specializace, nároku a závaznosti. Kromě toho jsou ve jménu lidských práv v nejširším slova smyslu obhajovány i některé vojenské intervence, vedeny rozličné politické boje, jsou prosazována stále nová práva, která postrádají univerzální rozměr a mají často charakter subjektivních požadavků adresovaných státu a společnosti. Idea lidských práv se často využívá k prosazování úzce partikulárních a skupinových zájmů, může se dokonce stát prostředkem politické tyranie a cestou k omezování práv základních.

Papež Benedikt XVI. v encyklice *Caritas in veritate* [2009], věnující se z morálních hledisek mnoha aspektům současného globalizovaného světa, na mnoha

---

1 Srov. kupř. HRUBEC, Marek (ed.), *Interkulturní dialog o lidských právech. Západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, Praha, 2008.

2 Srov. HAYEK, Fridrich August, *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*, Praha, 1995, s. 126.

místech vyzývá k dodržování základních lidských práv, ovšem nepřehlíží ani negativní jevy se současnou lidskoprávní agendou spojené, čímž nepřímo kritizuje ideologický „humanrightismus“: „V současnosti jsme svědky tíživého protikladu. Na jedné straně se vymáhají práva, mající nahodilý a postradatelný ráz, přičemž se nárokuje jejich uznání a šíření ze strany veřejných struktur, a na druhé straně jsou zneuznávána a pošlapávána elementární základní práva velké části lidstva … … Tato souvislost spočívá v tom, že jsou-li individuální práva zbavena rámce povinností, jež jim dávají plný smysl, stávají se pomatenými a spouštějí spirálu prakticky neomezených požadavků, zbavených jakýchkoli kritérií“.[3]

Je zřejmé, že papež na prvním místě staví do protikladu na straně jedné neutěšenou realitu chudých a rozvojových zemí, ve kterých lidé umírají mnohdy hladem a jsou jim upírány základní standardy lidskosti a na straně druhé realitu blahobytných států, v nichž se koncept lidských práv zvrhl ve spirálu nepřiměřených a neopodstatněných nároků. To by však nemělo pouze vést k úvaze o uplatnění maxima lidských práv v chudých zemích, ale zejména o možné redukci a uměřenosti práv v zemích, které jsou řazeny k vyspělým.

Ztráta konsensu ve věci původu a rozsahu lidských práv

V dějinném vývoji ideje lidských práv spatřujeme jakousi nepřímou úměru mezi silou a nezpochybnitelností morálního a filosofického zdůvodnění ideje lidských práv na straně jedné a množstvím definovaných, deklarovaných a přiznávaných lidských práv na straně druhé. „Protoliberálové“ 18. století, kteří ještě odvozovali lidská práva od teorie přirozeného zákona, obvykle dospívali k omezené množině základních a nezpochybnitelných lidských práv – kupříkladu John Locke (právo na život, svobodu, majetek).[4] Jejich představa stála na předpokladech racionálního uchopení těchto principů a předpokládala jejich zakotvení v transcendentnu. Utilitarističní liberálové, kteří již odmítli uvažovat o vazbě mezi přirozeným právem a lidskými právy, začali razantním způsobem rozšiřovat sféru lidských práv i na oblast privilegií politických a sociálních. Základem přiznání těchto práv byl požadavek rovnocenné účasti na politickém životě a participace na ekonomických a sociálních dobrech společnosti. Lidská práva přestala být

[3] *Caritas in veritate*, čl. 43.

[4] Srov. LOCKE, John, *Dvě pojednání o vládě*, Praha, 1965, s. 139–163.

chápána jako přirozená, neměnná, nezpochybnitelně člověku náležející nějakým samozřejmým způsobem, ale zejména jako privilegia udílená ze strany státu na základě kalkulu užitečnosti. Utilitarismus, zosobněný kupříkladu v Jeremy Benthamovi, odmítá představu přirozených práv, přičemž za základní kritérium považuje užitek a prospěšnost co největšímu množství lidí ve smyslu realizace osobního štěstí. V jádru tohoto dějinného předělu, který předurčuje i další vývoj v oblasti lidských práv, je kromě stále hlubšího odmítání nezpochybnitelných etických kritérií založených na předpokladu sdílené lidské přirozenosti, i odlišné pojetí svobody člověka. Zatímco pro klasický liberalismus je příznačné chápání lidské svobody zejména jako absence útlaku ze strany druhých lidí či státu, pro liberalismus moderní je pojem lidské svobody spojen s uschopněním k realizaci lidských přání a lidského štěstí a s představou, že je úkolem a kompetencí státní moci zajišťovat k tomu podmínky.[5]

Odmítnutí vazby ideje lidských práv na přirozený zákon či jiná nezpochybnitelná kritéria morality, preference utilitaristického kalkulu a představa, že v uskutečňování lidské svobody a jejím naplňováním konkrétními obsahy má hrát zásadní roli stát, jsou determinanty určující charakter lidskoprávní agendy až do současnosti. Dalším krokem v expanzi konceptu lidských práv je právní pozitivismus, který za právo považuje to, co je ze strany veřejné moci pozitivně vyhlášeno, přičemž jsou předem odmítána kritéria k etickému posuzování takového práva. Bez zakotvení ideje lidských práv v nezpochybnitelných axiomech lidství, lidské důstojnosti, představě o člověku jako svobodné a odpovědné bytosti, se budeme stále potýkat s nejasnostmi ohledně nezpochybnitelnosti, univerzality a případné hierarchii hodnotových priorit.

Stanislav Sousedík ve své knize *Svoboda a lidská práva* [2010], ve které usiluje o revitalizaci přirozenoprávního základu lidských práv, hned na jejím začátku konstatuje zásadní krizi zdůvodnění lidských práv.[6] Zároveň zdůrazňuje, že pojem lidských práv zhypertrofoval a že bez jasných kritérií nejsme schopni odlišit práva partikulární, podmíněná dějinně, civilizačně, ekonomicky a práva základní, všelidská, univerzální: „Těch druhých, skutečných, je totiž podstatně méně“.[7]

---

5 Srov. BERLIN, Isaiah, *Čtyři eseje o svobodě*, Praha, 1999, s. 213–234.

6 SOUSEDÍK, Stanislav, *Svoboda a lidská práva. Jejich přirozenoprávní základ*, Praha, 2010, s. 9.

7 Ibid., s. 68.

Katolický pohled na lidská práva a „charty práv“ v sociální nauce církve

Z oficiálního pohledu katolické církve byl moderní koncept lidských práv dlouho shledáván jako problematický a nebezpečný. Tyto obavy měly jistou logiku v tom smyslu, že rozličná lidská práva byla prosazována a nesena étosem radikálních společenských proměn, agresivního sekularismu, různých radikálně individualistických, či naopak kolektivistických a utilitaristických doktrín. V době kolem 2. vatikánského koncilu došlo ovšem ze strany katolické církve k určitému posunu v hodnocení morální kvality politických institucí a k určité recepci „konceptu lidských práv“. V průběhu následujících let pojem „lidská práva“ v sociální nauce církve zdomácněl a stal se jedním ze základních pojmů řeči sociálních encyklik. Katolická církev se v době pontifikátu papeže Jana Pavla II. stala dokonce jednou z vůdčích světových sil v prosazování na hodnotách založených lidských práv, demokracie, i svobodného tržního hospodářství. Tato proměna, někdy nazývaná „katolickou revolucí lidských práv“,[8] se stala významným faktorem dějinných demokratizačních proměn v druhé polovině 20. století. S. P. Huntington dokonce hovoří o výrazné inspiraci této „katolické proměny“ pro tzv. „třetí vlnu“ demokratizace v 80. a 90. letech minulého století.[9]

Pojednání o pojmu lidských práv v celku sociální nauky církve a všech dokumentů s ní souvisejících, není možné v omezeném prostoru předestřít. Pokusme se o stručný a reprezentativní výběr podstatných pasáží, které nám napomohou k dalšímu rozvinutí úvah, zejména ve smyslu určité proměny důrazů a dalších možných východisek. Jako první mezi sociálními encyklikami explicitně rozvádí a schvaluje moderní koncept lidských práv *Pacem in terris* [1963] papeže Jana XXIII., přičemž v článcích 11–27 této encykliky Jan XXIII. provádí dokonce konkrétní výčet práv, která považuje za „přirozená“ a „naprosto nezcizitelná“ a zasazuje je do kontextu nezpochybnitelné lidské důstojnosti (právo na život, tělesnou nedotknutelnost a na nutné a dostatečné prostředky k důstojnému způsobu života), dále pak právo uctívat Boha podle svědomí, právo na svobodnou volbu životního stavu a některá práva odvozená od těchto základních, včetně základních práv hospodářských (svoboda

8 Srov. WEIGEL, George, *Freedom and its Discontents. Catholicism Confronts Modernity*, Washington, 1991, s. 85–86.

9 Srov. HUNTINGTON, Samuel Paul, *Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století*, Brno, 2008, s. 78–89.

k práci, poskytnutí dostatku pracovních příležitostí, právo na podnikání, právo na soukromé vlastnictví) a politických (sdružování, svoboda pohybu a pobytu, činná účast na veřejném životě). Následuje pojednání o vztahu mezi právy a povinnostmi, které mají podle papeže stejnou oporu v přirozeném zákoně jako lidská práva (čl. 28–45). Takový výčet práv do velké míry vykazuje analogie s *Všeobecnou deklarací lidských práv*, i když je v určitých aspektech umírněnější co do množství a šíře deklarovaných práv.

V dalším vývoji sociální nauky církve se nesetkáme s tak podrobným výčtem a systematizací lidských práv, i když otázka je z různých hledisek rozvíjena a dále komentována. Pokud bychom hledali další výčet, najdeme jej až u papeže Jana Pavla II., který v encyklice *Centesimus annus* provádí určitou redukci na výčet nejdůležitějších práv:

„Z nejdůležitějších práv je třeba uvést právo na život, k němuž patří významné právo růst po zplození v matčině lůně, právo žít v úplné rodině a v mravném prostředí, vhodném pro vývoj a rozvoj osobnosti, právo dovést svůj rozum a svobodu ke zralosti hledáním a nalézáním pravdy, právo podílet se na práci při využívání statků země a získávat z ní obživu pro sebe a své blízké, právo svobodně založit rodinu a plodit a vychovávat děti za odpovědného uplatňování vlastní sexuality. Zdrojem a syntézou těchto práv je v určitém smyslu náboženská svoboda, chápaná jako právo žít v pravdě vlastní víry a v souladu s transcendentní důstojností vlastní osoby.“[10]

Tímto srovnáním dvou „chart lidských práv“ obsažených v sociálních encyklikách nám pomůže lépe objasnit pochybnosti papeže Benedikta XVI. v encyklice *Caritas in veritate*, zmíněné v citátu na počátku tohoto článku. Zatímco étos papeže Jana XXIII. je nesen v duchu optimismu doby a zajištění co nejširší škály lidských práv, včetně sféry politické a sociální, Jan Pavel II., i když samozřejmě nerelativizuje svého předchůdce a důležitost celé definované škály práv, orientuje se na zdůraznění práv nejdůležitějších. Nepřímo tím říká to, co Benedikt XVI. sděluje otevřeně – zatímco se rozmohlo vědomí a zdůrazňování lidských práv majících nahodilý a postradatelný charakter, skutečně podstatná práva – a to nejvíce právě v zemích s rozbujelou a hypertrofovanou lidskoprávní agendou – nejsou respektována, dokonce jsou proti nim vytvářena a stavěna práva nejnovější generace.

[10] *Centesimus annus*, čl. 47.

Postradatelná a nahodilá lidská práva?

Papež Benedikt XVI. hovoří o právech mající nahodilý a postradatelný ráz. To jsou slova, která v kontextu sociální nauky církve dosud nezazněla, rozvoj vědomí a implementace lidských práv byl do té doby chápán veskrze jako pozitivní moment růstu vědomí lidské důstojnosti a solidarity i bez ohledu na jejich případnou hodnotovou nezakotvenost. O jaká práva tedy pravděpodobně jde? Na prvním místě jsou to bezesporu pozitivně definovaná práva, která se staví proti právům elementárním, což jsou „práva" ztotožnitelná s „kulturou smrti", která se stala etablovanou součástí právních pořádků mnoha zemí (právo na potrat, právo na euthanasii), přičemž úsilí o další implementaci takových práv je stále živé. Dále je to definování a prosazování práv, která však již nemají ambici tvářit se jako univerzální, dokonce ani v kontextu jedné konkrétní společnosti nebo státu, nýbrž jsou výrazem a požadavkem na privilegia určitých jedinců či skupin ve společnosti (sexuální a reprodukční práva, práva žen, gayů, menšin apod.). Jejich expanze původní sílu ideje lidských práv s jejím univerzálním rozměrem zásadním způsobem oslabuje. Přísněji řečeno – z ideje lidských práv se mnohdy stává nástroj politického boje, prosazování úzce skupinových zájmů, ba i prostředek politické tyranie.[11] Některá rozhodnutí soudů ve věci nově zaváděných antidiskriminačních opatření v Evropě již kupříkladu ukazují, že ve jménu boje proti diskriminaci začalo docházet k zásahům do soukromoprávních vztahů, k absurdním situacím a omezování některých základnějších a původnějších práv, kupříkladu práv na svobodu svědomí či náboženství.

I pokud pomineme výstřednosti a neoprávněnost nejnovější generace lidskoprávní agendy, podívejme se hlouběji na otázku tzv. práv politických a sociálních, tedy těch, která nemají ochranný charakter ve smyslu negativního, tedy ochranného vymezení svobody, ale vyjadřují určitou představu o žádoucím stavu a kvalitě lidského života. Zatímco práva politická upravují možnosti participace na politických procesech, práva sociální, hospodářská a kulturní jsou spíše určitými normativy, požadavky na kvalitu života v kontextu dané společnosti (právo na práci, vzdělání, sociální zabezpečení, bezplatnou zdravotní péči apod.). Mají tedy logicky relativní platnost – jsou ve vztahu, tedy v relaci ke stupni politického či ekonomického vývoje, konsensu a vědomí solidarity v dané společnosti. Je bezesporu v souladu

[11] Srov. LEGUTKO, Richard, *Právo na všechno*. In *Ošklivost demokracie a jiné eseje*, Brno, 2009, s. 11–18.

s přirozeným právem na život a lidskou důstojnost trvat na základních sociálních právech, tak jak jsou definována v encyklice *Pacem in terris*, tedy na zajištění skutečně základních životních potřeb – včetně těch lidí, kteří si je z jakýchkoli důvodů nejsou schopni obstarat sami. Ignorování takových práv by bylo v rozporu s požadavkem solidarity, tedy sdílené vzájemné odpovědnosti mezi lidmi. Ovšem mnohdy široce definovaná škála sociálních práv obvykle vysoce přesahuje tento základní rozměr definovaného práva na život a uchování lidské důstojnosti. Božena Komárková, česká teoretička lidských práv, ve své knize *Původ a význam lidských práv*, nazývá sociální práva „*sovětským pojetím práv*", v nichž člověk teprve zárukami státu získává statut pravého – materiálně zajištěného lidství,[12] přičemž částečně kritizuje vliv tohoto sovětského pojetí již na vznik *Všeobecné deklarace lidských práv*. Takovou proměnu ideje lidských práv redefinující chráněné hodnoty a zásadně měnící roli státu považuje Komárková za trend zásadně negativní.

Kodifikace sociálních práv vznáší určité nároky jejich držitele vůči ostatním občanům a zejména vůči státu, který je jejich garantem, ochráncem a poskytovatelem, přičemž obvykle jde o nároky materiálního charakteru, které zakládají povinnost státu konat v prospěch oprávněného, k čemuž je ovšem zapotřebí získávat a redistribuovat značné prostředky.[13] Tato práva, vycházející z určitého pojetí spravedlnosti a zajištění určité sociální rovnosti, kladou vysoké nároky na redistributivní roli státu. To může být v pořádku, pokud o nich panuje určitý konsensus a jsou zajistitelná a financovatelná takovým způsobem, že jsou dlouhodobě udržitelná i v kontextu základních práv a v kontextu určité úrovně blahobytu dané země. Zásadní problém se sociálními právy nastává tehdy, nejsou-li chápána jako určitá podmíněná privilegia. Shep Melnick ve své knize *Between The Lines. Interpreting Welfare Rights* [1994] na americkém příkladě ukazuje, že precedentní rozsudky amerických vyšších soudů přestaly provádět distinkci mezi „právem" a „privilegiem", čímž zamezují představitelům veřejné moci realizovat sociální politiku odvozenou od realistických možností ekonomiky a nakládají tak na federální vládu neúnosná břemena.[14] Obdobu můžeme vidět v našem kontextu – nedávnou snahu interpretovat právo na bezplatnou zdravotní péči (čl. 31 Listina základních práv a svobod) jako nedotknutelné právo, přičemž kdysi zaváděné

[12] Srov. KOMÁRKOVÁ, Božena, *Původ a význam lidských práv*, Praha, 1990, s. 211–215.

[13] Srov. KABELE, Jiří, *Sociální práva jako novořeč*, Praha, 1993.

[14] MELNICK, Shep, *Between The Lines. Interpreting Welfare Rights*, Washington, 1994, s. 41–61.

regulační poplatky měly být jeho porušením, na což ovšem svým rozhodnutím náš Ústavní soud nepřistoupil.[15] Kromě problematizovaných zdravotnických poplatků řešil český Ústavní soud otázku sociálních práv a jejich podmíněnosti z širšího hlediska ve svém dalším nálezu:[16]: „U sociálních práv lze konstatovat, že jejich souhrnným omezením je právě skutečnost, že nejsou, na rozdíl např. od základních práv a svobod, přímo vymahatelná na základě Listiny. Jejich omezenost spočívá právě v nutnosti zákonného provedení, které je ovšem zároveň podmínkou konkrétní realizace jednotlivých práv.“… … „Tyto skutečnosti souvisí se specifickým charakterem sociálních práv, která jsou závislá zejména na ekonomické situaci státu. Úroveň jejich poskytování reflektuje nejen hospodářský a sociální vývoj státu, ale i vztah státu a občana, založený na vzájemné odpovědnosti a na uznání principu solidarity.“

Mísením diskursů a „generací“ lidských práv, jak bylo naznačeno výše, do velké míry trpí již jinak jistě zásadní a přelomová *Všeobecná deklarace lidských práv*, která silným způsobem vnesla na mezinárodní pole vědomí lidských práv a inspirovala jejich implementaci do ústavních pořádků mnoha zemí. To je ostatně i jedna z příčin nemožnosti dosažení konsensu s těmi zeměmi a kulturami, které deklaraci považují jako celek spíše za pouhý popis západních normativů kvality života člověka. Tento fakt by nemělo zastřít ani její pozitivní hodnocení ze strany sociální nauky církve – papež Jan Pavel II. ji označil jako „*skutečný milník na cestě mravního pokroku lidstva*“.[17] Na příkladu tzv. „práva na demokracii“ (čl. 21 Deklarace) kupříkladu Joshua Cohen ukazuje, že bez kontextu určitých předpokladů nelze demokracii považovat za základní lidské právo: „Zásadní myšlenkou, která prochází napříč celým argumentem, je, že demokracie je náročný politický cíl. Teze, že existuje lidské právo na demokracii – přestože se zdá, že demokracii povznáší – je nebezpečná v tom, že jí zbavuje její náročné substance“.[18] Encyklika *Pacem in terris* taktéž automaticky nedefinuje jakési „právo na demokracii“, ale

[15] Nález Ústavního soudu (Pl.ÚS 1/08, 251/2008 Sb., N 91/49 SbNU 273 Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů – část zdravotnická).

[16] Nález Ústavního soudu (Pl.ÚS 2/08, 166/2008 Sb., N 73/49 SbNU 85 Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů – část týkající se sociálního zabezpečení).

[17] *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 152.

[18] Srov. COHEN, Joshua, *Existuje lidské právo na demokracii?* In HRUBEC, Marek (ed.), *Interkulturní dialog o lidských právech. Západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, Praha, 2008, s. 213–246.

obecně hovoří o právu „činně se účastnit veřejného života“.[19] V pozdějším vývoji sociální nauky církve je demokratický systém vlády již otevřeně podporován,[20] ovšem podmíněně – musí stát na správném pojetí člověka a základních hodnotách, neboť „demokracie bez hodnot se snadno mění v otevřenou nebo skrytou totalitu“.

Perspektivy lidských práv v kontextu sociálního učení církve

V kontextu dynamiky rozvoje konceptu lidských práv, zejména v posledních desetiletích, je třeba si položit otázku po autentické interpretaci dokumentů sociální nauky církve a po nalézání kritérií rozlišování, které by silným způsobem čelily trendu, který lze skutečně nazvat oním „humanrightismem“, který nebezpečně deformuje koncept lidských práv. I mnoho křesťansky orientovaných hnutí a křesťansko-demokratických stran zásadním způsobem podléhá negativnímu, výše nastíněnému trendu, přičemž mylně považují převládající koncept lidských práv za vyjádření ideálu slučitelného s kritérii vyplývajícími z autentického výkladu křesťanského pohledu na člověka.

Připomeňme si ještě jednou, která práva považuje papež Jan Pavel II. za práva základní – za zcela elementární právo považuje právo na náboženskou svobodu, dále pak právo na život v širokém slova smyslu a právo prací získávat prostředky obživy.[21] Nebude jistě překvapením, když zjistíme, že tato trojice práv je do zásadní míry ztotožnitelná s výše zmíněnou trojicí základních lidských práv podle pojetí protoliberála Johna Locka. Tento „lidskoprávní minimalismus“ má svou hlubokou souvislost s dlouhou křesťanskou tradicí uvažování o přirozeném právu. Veškerá práva politická a sociální jsou tak postavena do odvozené a služebné pozice, která by měla podporovat takto definovaná práva základní.

Právo na život, které je v pojetí katolické morální teologie chápáno extenzivně od početí až do přirozené smrti, je jedním z nejvíce znevažovaných lidských práv. V legislativě většiny západních zemí je toto právo až na výjimky systematicky znevažováno a odsouváno do ústraní, často ve prospěch nové generace práv. Dokonce i politici nominálně křesťanské a hodnotově-konzervativní orientace rezignovali na ochranu hodnot nenarozeného života či úcty k lidskému životu

[19] *Pacem in terris*, čl. 26.

[20] *Centesimus annus*, čl. 46.

[21] Srov. *Centesimus annus*, čl. 47.

v jeho dalších fázích, což byly hodnoty a postoje, které je zásadním způsobem kdysi odlišovaly od sekularistických ideologií. Tento úpadek a hodnotové vyprázdnění křesťanské demokracie ukazuje nemilosrdně kupříkladu článek slovenského politika, bývalého člena KDH a ministra vnitra Vladimíra Palka *Choré hviezdy kresťansko-demokratické*, popisující konkrétní proměny postojů a posunů v kontextech křesťansko-demokratických stran v Evropě a jejich aktivní účast při akceptaci a prosazování postojů relativizujících tradici křesťanské morálky v politice a zákonodárství. [22]

Právo na svobodu člověka je v interpretaci dokumentů sociální nauky církve chápáno zejména jako negativně a ochranně vymezené právo, které se nejhlubším způsobem ztělesňuje zejména v právu svobodně žít, vyznávat své náboženství a nebýt nucen jednat v rozporu se svým svědomím. Právo na náboženskou svobodu je papežem Janem Pavlem II. označeno jako zdroj a syntéza všech práv, právo na výhradu svědomí jako „základní právo".[23] Proto jakékoli odmítání často diskutovaného „práva na výhradu svědomí" či odmítání jejího přiznání ze strany veřejné moci tedy ukazuje na neoprávněnou ambici státní moci ukládat lidem povinnosti jednat proti svému svědomí a manipulovat je ve jménu státem prosazovaného partikulárního pojetí dobra. I pokud pomineme neutěšenou situaci v rozličných zemích, ve kterých jsou dosud stoupenci různých náboženství pronásledováni a perzekvováni, s velkou mírou překvapení můžeme sledovat, že toto zcela základní právo není většinou respektováno ani v zemích, které se jinak těší široké míře uplatňování lidských práv a jsou považovány za země právně a politicky vyspělé. Právo výhrady svědomí je odmítáno často právě ve jménu uplatňování práv a povinností druhého řádu.

Právo prací získávat prostředky obživy hluboce souvisí s právem na život a svobodu v širokém slova smyslu. V tomto případě však oproti předchozím dvěma základním právům můžeme spatřovat naopak zásadní nikoli deficitní jako v předchozích případech, ale naopak hypertrofickou deformaci. To ovšem souvisí s problematickým pojetím hodnot a přehnaným důrazem na neodpovědný a konzumně neuměřený životní styl. Zde opět můžeme citovat encykliku *Caritas in veritate*, ve které papež Benedikt XVI. říká: „Zatímco chudí celého světa stále klepou na

[22] PALKO, Vladimír, *Choré hviezdy kresťansko-demokratické*. Dostupné na www <http://www.impulzrevue.sk/article.php?531>.

[23] *Evangelium vitae* [1995], čl. 74.

brány blahobytu, bohatému světu hrozí, že toto klepání na svou bránu už neuslyší, protože jeho svědomí dnes není schopno rozeznat, co je lidské".[24]

Právo na základní prostředky obživy k důstojnému životu, které navíc v interpretaci Jana Pavla II. spočívá zejména v „právu na práci", nikoli v povinnosti ostatních či státu toto právo člověku zabezpečit bezpodmínečně, rozhodně nemůže spatřovat ideál v extenzivním pojetí sociálních práv a nároků. Sociální práva a privilegia, tak jak se rozvinula zejména v západní Evropě v konceptu tzv. „státu blahobytu" v období od 2. světové války do současnosti v kontextu optimistických představ, bezprecedentního ekonomického a demografického růstu, nejsou ideálem sociálního učení církve, jak zdůrazňuje Jan Pavel II. při své bezprecedentní kritice sociálního státu v encyklice *Centesimus annus*[25].

Závěrem

Sociální učení církve, v jehož základu stojí představa o nezpochybnitelné lidské důstojnosti, která je vyjádřena zejména lidskou svobodou, poskytuje vodítka k mravnímu hodnocení sociální skutečnosti a k ochraně základních lidských práv. Mnoho deklarovaných takzvaně lidských práv má však v současnosti nahodilý a postradatelný ráz, nebo dokonce stojí v protikladu k právům základním. V tomto smyslu je zapotřebí volat po určité rehabilitaci a deideologizaci pojmu lidských práv, což by umožnilo střízlivější a diferencovanější debatu v politickém světě a mohlo přinést i určité plody v debatě o hledání univerzálního lidskoprávního rámce. Současné ideologické „humanrightistické" pojetí lidských práv nedává totiž příležitost k diferenciaci mezi skutečnými všelidskými základními hodnotami a neuměřenými normativy kvality života člověka, tak jak se deformovaně vyvinuly v kontextu posledních několika desetiletí na Západě.

Případný konsensus je komplikován nesdílením předpokladu transcendentního zakotvení lidských práv. Obvykle předpokládaný nezpochybňovaný konsensus, na který se často lidskoprávní dokumenty odvolávají, se může stát jen proklamací a iluzí. Preambule *Všeobecné deklarace lidských práv* hovoří o „uznání přirozené (inherent) důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny" a „víře v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti". Lidská

[24] *Caritas in veritate*, čl. 75.

[25] *Centesimus annus*, čl. 48.

důstojnost, nebo jedním slovem lidství, lidskost, opravdu může být oním klíčovým pojmem, který se může stát kritériem posuzování lidských práv, ovšem i zde vidíme, že pojem může být ohýbán proti svému původnímu smyslu, když se kupříkladu hovoří o právu na „důstojný život" k obhájení potratů či právu na „důstojnou smrt" a myslí tím možnost euthanasie. Pokud není idea lidství zakotvena v nějaké „silné koncepci člověka", nelze z ní vyvozovat silné a nezpochybnitelné závěry. Kupříkladu J. W. Montgomery se domnívá, že lidskou důstojnost a lidská práva nelze uspokojivě a dostatečně silně zdůvodnit jinak, než jejich zakotvením v transcendentnu.[26] I podle Stanislava Sousedíka je závaznost přirozeného zákona, o jehož rehabilitaci usiluje, nezbytně spojena s uznáním existence Boha, alespoň ve filosofickém slova smyslu.[27] Obhajoba lidských práv a jejich nezpochybnitelnosti jde tedy do značné míry ruku v ruce s obhajováním správně chápané lidské důstojnosti a lidské svobody spojené s odpovědností, které svůj smysl nalézají pouze v kontextu předpokládané existence Boží.

Resumé

Článek se zabývá tématem krize koncepce lidských práv jak do jeho šíře, tak i zdůvodnění, rozlišuje mezi základními a sociálními právy – právy univerzálními a privilegii udělovanými ze strany států, přičemž kritizuje narůstání počtu lidských práv v současnosti a pokouší se téma uvést do souvislosti s pojmem lidských práv v sociálním učení církve.

Summary

Expansions of Human Rights in Light of the Social Teachings of the Church
This article deals with the theme of crisis of the concept of human rights regarding the span and justification, differentiates between basic and social rights – universal and state-given privileges, whereas it critisizes current increasing quantity of human rights and tries to connect this topic with the concept of human rights in the Catholic social doctrine.

[26] Srov. MONTGOMERY, John Warwick, *Human Rights and Human Dignity*, Edmonton, 1995.

[27] SOUSEDÍK, Stanislav, op. cit., s. 73–80.

Zusammenfassung

Expansion der Menschenrechte im Lichte der Soziallehre der Kirche

Im Artikel wird die Krise des Konzepts der Menschenrechte, was dessen Tragweite und Begründung angeht, geschildert. Es wird unterschieden zwischen Grundrechten und Sozialrechten – universal geltenden Rechten und durch die Staate gewährten Privilegien, wobei die steigende Zahl der Menschenrechte in der Gegenwart kritisiert wird. Das Thema wird ferner in den Zusammenhang mit dem Begriff der Menschenrechte in der Soziallehre der Kirche gebracht.

Riassunto

L'espansione dei diritti dell'uomo nella dottrina sociale della Chiesa

L'articolo si occupa di una crisi della concezione di diritti umani sia per quanto riguarda il contenuto vago della nozione sia la sua argomentazione, distinguendo fra diritti fondamentali e diritti sociali – diritti universali e privilegi concessi da parte dello Stato. Critica il numero di singoli diritti che va sempre aumentando e cerca di introdurre l'argomento in rapporto con la dottrina sociale della Chiesa.

O autorovi

PhDr. Roman Míčka, Th.D., nar. 1976, odborný asistent na Katedře teologické a sociální etiky Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Autor se zabývá zejména vztahy mezi politikou, ekonomií a náboženstvím, teologiemi pozemských skutečností, americkým politickým katolicismem, sociálním učením církve a sociální etikou. Je členem České křesťanské akademie, České společnosti pro politické vědy, International Police Association a Společnosti pro církevní právo.
roman.tf@seznam.cz, www.romanmicka.net

PhDr. Roman Míčka, Th.D., born in 1976, serves as an assistant professor at the Department of Theological and Social Ethics of the Theological Faculty of the University of South Bohemia. His studies are primarily about the relationships among politics, economy, and religion, theologies of terrestrial realities, American political Catholicism, the social teachings of the Church, and social ethics. He is a member of the Czech Christian Academy, the Czech Society for Political Science, the International Police Association and Church Law Society, Prague.
roman.tf@seznam.cz, www.romanmicka.net

PhDr. Roman Míčka, Th.D., geb. 1976, wissenschaftlicher Mitarbeiter am Lehrstuhl der theologischen und sozialen Ethik der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität. Autor beschäftigt sich mit den Beziehungen zwischen Politik, Ökonomie und Religion, der Theologie der irdischen Sachverhalten, dem amerikanischen politischen Katholizismus, der Soziallehre der Kirche und der Sozialethik. Er ist Mitglied der Tschechischen Christlichen Akademie, der Tschechischen Gesellschaft für Politikwissenschaften, „International Police Association" und der Gesellschaft für Kirchenrecht, Prag.
roman.tf@seznam.cz, www.romanmicka.net

PhDr. Roman Míčka, Th.D., nato 1976, assistente specializzato nella Cattedra di etica teologica e sociale della Facoltà Teologica della Università di Boemia Meridionale . L'autore si occupa soprattutto delle relazioni fra la politica, l'economia e la religione, di teologie delle realtà terrene, del cattolicesimo politico americano, della dottrina sociale della Chiesa e dell'etica sociale. È membro della Accademia Cristiana Ceca, della Società Ceca per le Scienze Politiche, del International Police Association e della Società di Diritto Canonico, Praga.
roman.tf@seznam.cz, www.romanmicka.net

Vilém Duranti – hlavní představitel středověké procesní nauky

Miroslav Černý

V římském dominikánském kostele S. Maria sopra Minerva, kde poutníky či turisty zaujme především Kristova socha od Michelangela, hrob svaté Kateřiny Sienské pod hlavním oltářem nebo hrob dominikánského malíře blahoslaveného fra Angelika, se na pravé straně presbytáře nachází náhrobek Viléma Duranti, biskupa z Mende (†1296).[1] V množství uměleckých děl a náhrobků významných prelátů by mohl být tento hrob snadno přehlédnut. Stojí však za pozornost, protože se jedná o hrob osobnosti, která má velký význam pro dějiny procesního práva i liturgie. Podrobný nápis na náhrobku je jedním z nejstarších pramenů Durantova životopisu.[2] Je vhodné ho proto citovat celý:

„Hic jacet egregius doctor presul Mimatensis Nomine Duranti Guilielmus regula morum. Splendor honestatis, et casti candor amoris Altum consiliis, speciosum, mente serenum, Hunc insignibant. Immotus turbine mentis, Mente pius, sermone gravis, gestuque modestus, Extitit infestus super hostes more leonis. Indomitos domuit populos, ferroque rebelles Impulit, Ecclesie victos servire coegit. Comprobat officiis, paruit Romania sceptro Belligeri comitis Martini tempore Quarti. Edidit in jure librum, quo jus reperitur, Et Speculum Juris, Patrum quoque Pontificale, Et Rationale Divinorum patefecit. Instruxit clerum scriptis, monuitque statutis. Gregorii deni, Nicolai scita perenni Glossa diffudit populis, sensusque profundos Scire dedit mentes corusca luce studentum. Quem memori laudi genuit Provincia dignum. Et dedit a Podio Missone diocesis illum. Inde Bitterrensis. Presignis curia Pape, Dum foret Ecclesie Mimatensis sede quietus, Hunc vocat, octavus Bonifacius altius illum Promovet. Hic renuit Ravenne presul haberi. Fit comes invictus simul hinc et marchio tan-

1 *Guida d´Italia del Touring Club Italiano, Roma e dintorni*, settima edizione, Milano, 1977, s. 183.

2 Citováno podle: SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte der Quellen und Literatur des Canonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart*, II: *Die Geschichte der Quellen und Literatur von Papst Gregor IX. bis zum Concil von Trient*, Verlag von Ferdinand Enke, Stuttgart, 1877, s. 147–148, pozn. 20.

dem. Et Romam rediit Domini sub mille trecentis Quatuor amotis annis tumulante Minerva. Subripit hunc festiva dies et prima Novembris. Gaudia cum Sanctis tenet omnibus: Inde sacerdos Pro quo perpetuo datur celebrare capella".[3]

Třebaže se Duranti narodil ve Francii, větší část svého života prožil v Itálii jako vysoce postavený církevní hodnostář a právník. Jeho dílo ho ukazuje především jako pilného úředníka v papežských službách. Spisovatelská činnost, které se rovněž intenzivně věnoval, nemá charakter vědeckého hledání nových odpovědí, ale pečlivého shromažďování kompletního materiálu k tématům, kterými se jako právník a církevní hodnostář zabýval.

Bylo by nedostatečné život Viléma Duranta omezit pouze na základní encyklopedické údaje. Je třeba vidět ho především v dobových souvislostech a rovněž v kontextu dalších významných osobností, se kterými se setkával a které jej v průběhu jeho života ovlivňovaly.

I. Intelektuální a vědecká formace

Zprávy z první fáze života Duranta jsou strohé. Narodil se v roce 1237[4] v jihofrancouzském Puimoisson, stal se klerikem, a první studia konal nejprve zřejmě v Lyonu, v Béziers, Montpellier a v Paříži. Klíčové pro jeho kariéru bylo ovšem

[3] Zde leží znamenitý doktor, biskup z Mende, jménem Duranti Guilielmus, náprava mravů. Skvělost počestnosti a záře čisté lásky, hlubina rozvahy a sličnosti, smýšlení jasné, jak zde bylo vyznačeno. Pevný v bouřích mysli, smýšlením zbožný, řečí pádný, činy umírněný. Nebezpečný vynikal nad nepřáteli chováním lva. Zkrotil nezkrotné národy, tepal mečem rebely, poražené přinutil sloužit Církvi. Stvrzoval úřady, byl ve službách římského žezla válčícího hraběte Martina toho času čtvrtého. Vydal právnickou knihu, jež obsahovala právo, a zrcadlo práva, pontifikál otců, a rozumu zpřístupnil božské <pravdy>. Poučoval klérus písmem a vyzbrojil jej stanovami. Šířil mezi lid věčné glosy Řehoře desátého a Mikuláše, a smysl hlubokého vědění dal dychtícím po vědění, tápajícím v mihotavém světle. Stal se na chvályhodnou paměť hodným úřadu, a bylo mu dáno sloužit mši v diecézi, poté v Beziers. Význačný v papežské kurii, když patřil k církvi z Mende, kterou v poklidu spravoval. Tehdy jej povolal Bonifác osmý k vyššímu postavení. Tu odmítnul biskupství ravennské, stal se nepřemožitelným hrabětem a konečně pak markrabětem. A v Římě se navrátil k Pánu po tisíci tři sta čtyřech vzdálených letech, pohřbený Minervou. Odvrhnul nyní sváteční den a <od> prvního listopadu se raduje společně se všemi svatými, pročež <je to> kněz, za něhož se má věčně sloužit slavnostní bohoslužba.

[4] Tento tradičně uváděný rok narození je ovšem některými autory zpochybňován. Jean Gaudemet se kupříkladu domnívá, že vzhledem k chronologii pozdější Durandovy kariéry je pravděpodobnější narození již v období let 1230–1231, srov. GAUDEMET, Jean, *Durand (Durant, Durante), GUILLAUME (Guglielmo), Detto lo Speculatore*, in *Dizionario biografico degli Italiani*, XLII, Roma, 1960, s. 82–87, s. 82; LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht im Mittelalter II. Die Kommentatoren*, München 2007, s. 479.

teprve studium práva v Boloni, které zakončil získáním titulu *doctor decretorum*. V období kolem poloviny 13. století bylo boloňské vysoké učení na vrcholu své slávy. Půldruhého století práce legistů (civilních glosátorů) a sto let práce kanonistů přineslo své plody a středověká právní věda již dostávala svoji definitivní rozvinutou podobu. V oblasti práva civilního Accursius[5] († 1259–1263) dokončoval svou *Glossa ordinaria* k Justiniánovým právním sbírkám, obdobnou řádnou glosu dostává ve stejné době i Graciánovo *Decretum.*[6] Zatímco legisté do určité míry, především z důvodu své vázanosti na uzavřený systém justiniánských právních sbírek, vyčerpali v té době své možnosti dalšího rozvoje, kanonisté naopak dostali nový impuls ke svému studiu a bádání vydáním sbírky Dekretálů Řehoře IX. v roce 1234. Byl jim takto poskytnut další materiál ke studiu a ke glosování, jehož vrcholem bylo zpracování řádné glosy k Dekretálům Bernardem z Parmy[7] († 1266). Právě Bernard z Parmy byl v Boloni jedním z Durantových profesorů. Do stejného období náleží ale rovněž působení dalších významných kanonistů – Goffreda z Trani († 1245),[8] Sinibalda de Fieschi – pozdějšího papeže Inocence IV. († 1254),[9] a především Jindřicha ze Susy (kardinála *Hostiensis*, † 1271).[10] Intelektuální prostředí, vytvořené působením těchto osobností, se bezesporu stalo klíčovým elementem Durantovy formace. On sám se hlásí jako ke svému učiteli také ke kardinálovi *Hostiensis,*[11] s nímž se však nesetkal při svých studiích v Boloni, ale teprve na počátku šedesátých let třináctého století v Římě, kde v té době již i Duranti působil v papežské administrativě. Ostatně Durantova akademická kariéra nebyla příliš dlouhá. Sám se označuje za nej-

---

5 Srov. FIORELLI, Piero, *Accorso*, in: *Dizionario biografico degli Italiani*, I, s. 116–121.

6 Autory byli Johannes Teutonicus († 1245–1246) a Bartoloměj z Brescie († 1258), srov. ABBONDANZA, Roberto, *Bartolomeo da Brescia*, in: *Dizionario biografico degli Italiani*, VI, s. 691–696.

7 Srov. ABBONDANZA, Roberto, *Bernardo da Parma*, in: *Dizionario biografico degli Italiani*, IX, s. 276–279.

8 Srov. CORTESE, Ennio, *Il diritto nella storia medievale*, *II. Il basso medioevo*, Roma 1995, s. 236.

9 Srov. CORTESE, Ennio, *Il diritto*, s. 236–240.

10 Srov. CORTESE, Ennio, *Il diritto*, s. 240–245.

11 Svého profesora nazývá podle dobových zvyklostí svým pánem, srov. *Speculum*, Proemium, num. 16: „… Et reverendus pater Dominus meus Henricus Dei gratia Hostien. Episcopus, lumen iuris, …“; Speculum, lib. II., Partic. III., 4. § Intra: … et dom. meus Host. …“; srov. také LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, s. 479.

menšího mezi *professores decretorum*.[12] Vyučoval zřejmě pouze krátce v Boloni a poté v Modeně.[13]

II. Ve službách papežské kurie

Na přelomu let 1262 a 1263 Duranti přišel do Říma, kde se stal papežským kuriálním soudním úředníkem, pověřeným přijímat a vyřizovat právní odvolání adresovaná papeži (*capellanus et subdecanus domini papae, auditor generalis causarum ipsius palatii*).[14] Kanonikáty ve vzdáleném Beauvais a v Narbonne, které Duranti získal, pro něj v souladu s dobovou praxí byly pouze zdrojem příjmů a neobnášely povinnost v těchto místech sídlit.[15] Durantův nástup do nejvyšších pater církevní moci byl bezpochyby usnadněn jeho francouzským původem, protože papežem byl ve stejné době Urban IV. (1261–1264), rovněž Francouz;[16] francouzského původu byl i následující papež Klement IV. (1265–1268).[17] Další pohnuté okamžiky církevních dějin, jakými bylo například přes dva a půl roku trvající konkláve ve Viterbu,[18] ukončené až v roce 1272 volbou papeže Řehoře X. (1271–1276), prožíval Duranti již jako očitý svědek. K doprovodu papeže Řehoře X. náležel Duranti rovněž na druhém lyonském koncilu v roce 1274, kde kromě řešení problémů s financováním křížové výpravy byl mimo jiné přijat rovněž významný zákon o papežské volbě „*Ubi periculum*".[19]

I další papežové projevovali Durantovi svou přízeň a pověřovali jej významnými úkoly. Papež Mikuláš III. (1277–1280) jej jmenoval rektorem a generálním kapitánem neboli místodržitelem na papežských územích, následně mu v roce 1279

---

12 *Speculum*, Proemium: „Reverendo in Christo patri suo Domino Otthobono Dei gratia sancti Adriani Diacono, Cardinali, Gulielmus Durandus Domini Papae Subdiaconus et Capellanus, inter Decretorum Professores minimus, …".

13 Srov. LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, s. 479.

14 Takto je titulován v některých formulářích ve *Speculum*.

15 Srov. GAUDEMET, Jean, *Durand*, 83.

16 Urban IV. vedl kuriální politiku v silně francouzském duchu, což se projevilo mimo jiné tím, že rozšířil sbor kardinálů o šest Francouzů, srov. BIHLMEYER, Karl, TUECHLE, Hermann, *Storia della Chiesa*, vol. 2, Il Medioevo, Brescia 1979, s. 301.

17 Ibid.

18 Srov. BIHLMEYER, Karl, TUECHLE, Hermann, *Storia della Chiesa*, vol. 2, s. 303.

19 Srov. JEDIN, Hubert, *Malé dějiny koncilů*, Praha 1990, s. 42; BIHLMEYER, Karl, TUECHLE, Hermann, *Storia della Chiesa*, vol. 2, s. 304.

udělil děkanství v Charteru, přičemž si mohl ponechat i kanonikát v Narbonne, ovšem s podmínkou, že se nechá vysvětit na kněze a bude v sídle svého děkanátu v Charteru sídlit. Papež Martin IV. (1281–1285) jej však bulou datovanou 13. května 1281 této rezidenční povinnosti zprostil a ustanovil jej namísto toho duchovním vikářem nově získaných provincií v italské oblasti Romagna, o dva roky později pak místodržícím na těchto územích. Zde se Duranti zapsal do dějin mimo jiné tím, že poté, co ghibelini v roce 1277 zničili město Castel delle Ripe (Castel Reparum), nechal pro obyvatelstvo vybudovat město zcela nové, které bylo podle tradice hotové v září roku 1284 a které bylo pojmenováno podle něj Casteldurante (dnešní Urbania v italské oblasti Marche). Pro toto město Duranti podle tradice osobně sestavil první městský statut.[20]

Významná změna v Durantově životě nastala v roce 1285, kdy došlo k jeho zvolení biskupem v Mende ve Francii. Následující rok tuto volbu potvrdil papež Honorius IV. Svého biskupství se však ujal až v roce 1291. Přesto ale nadále v papežských službách působil také v Itálii. Bylo mu dokonce nabídnuto arcibiskupství v Ravenně, což však odmítl. V polovině roku 1296 se vrátil zpět do Říma, kde 1. listopadu téhož roku zemřel.

III. Dílo

1. Speculum iudiciale

Nejznámějším Durantovým dílem, které z něj učinilo zakladatele procesního práva, je *Speculum iudiciale,*[21] podle kterého bývá autor zkráceně nazýván a citován jako *Speculator*. S*peculum* přitom nepřineslo do procesní praxe žádnou převratnou novinku. Významným se stalo jako dokonalé kompilační dílo, které dokázalo shrnout vše podstatné, co bylo do té doby o procesu napsáno.[22] Je třeba říci, že

[20] Srov. http://www.urbania-casteldurante.it.

[21] Konzultoval jsem vydání *D. G. DURANTI EPISC. MIMATENSIS SPECULUM JURIS, CUM IOAN. ANDREAE, BALDI, RELIQUORUMQUE CLARISSIMORUM I. V. DOCTORUM VISIONIBUS HACTENUS ADDI SOLITIS*, Francoforti 1612. Francesco Calasso upozorňuje, že název *Speculum iuris*, který se objevuje v tištěných vydáních, neodpovídá původnímu titulu díla, který zní *Speculum iudiciale*, srov. CALASSO, Francesco, *Medio evo del diritto*, I. *Le fonti*, Dott. A. Giuffrè Editore, Milano, 1954, s. 547.

[22] Přehled procesní literatury z doby před Durantem je shrnut in: COING, Helmut, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, Band I, *Mittelalter*, München, 1973, s. 387–393.

Duranti opisoval starší procesní spisy, ze kterých vycházel, často doslova, aniž by přitom své prameny uváděl.[23] Dílo vzniklo v letech 1271–1276, jeho druhá redakce proběhla v letech 1289–1291.[24]

Celé dílo je rozděleno do úvodu a čtyř knih. Jednotlivé knihy se dělí do částí, části se dělí dále na rubriky a rubriky se dělí do jednotlivých paragrafů, které jsou označeny číslem a počátečním slovem. Za jednotlivými paragrafy jsou pak v tištěných vydáních připojeny doplňky (*additiones*) pozdějších právníků.

Úvodem do spisu je ve shodě s dobovými zvyklostmi biblický citát z knihy Zjevení[25]: „Z trůnu Božího vycházely blesky, hlasy a hromy". Následuje výklad apokalyptických obrazů – Boží trůn je Církev, blesky jsou zázraky, kterými se Bůh navenek projevuje, hlasy jsou jeho rady, zatímco hromy jsou tresty namířené proti těm, kteří těchto rad neuposlechnou. Tak se již v úvodu díla biblická řeč prolíná s právem a vytváří pro nás nezvyklý duchovní rámec pro procesní příručku, což ovšem pro středověkého intelektuála, žijícího svůj každodenní život mnohem více než moderní člověk *sub specie aeternitatis*, bylo prostředí, ve kterém byl zvyklý se pohybovat a vyjadřovat.

První kniha pojednává o osobách. Jsou zde popsány jednotlivé druhy osob s jejich právy a povinnostmi. Na prvním místě se jako nejdůležitější uvádí *iudex delegatus*, který má pověření přímo od papeže nebo císaře. Je pojednáno o žalobci, žalovaném, právních zástupcích, lékařích, ekonomech a dalších osobách, vystupujících v průběhu procesu, a o úkolech, které mají v průběhu procesu plnit (tituly obsažené v první části jsou *De iudice delegato, De legato, De dispensationibus, De officio ordinarii, De assessore, De arbitro et arbitratore, De iurisdictione omnium iudicum, De officio omnium iudicum, De recusatione;* druhá část: *De actore, De accusatore;* třetí část: *De procuratore, De excusatore, De syndico, De oecono-*

---

23 Srov. COING, Helmut, *Handbuch*, s. 394.

24 Podle Schulteho muselo být první vydání *Speculum* ukončeno před 11. červnem 1276, protože kardinál Fieschi, kterému bylo věnováno, byl v tento den zvolen papežem, zatímco k druhému vydání nedošlo později než v roce 1287. Toto datování však bylo pozdějšími právními historiky korigováno, jak je uvedeno výše v textu, srov. SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte*, s. 149.

25 Srov. Zjev 4, 5. Podrobněji k Durantovu úvodu in: NÖRR, Knut Wolfgang, *Der Kanonist und sein Werk im Selbstverständnis zweier mittelalterlicher Juristen. Eine Exegese der Proemien des Hostiensis und Durandi*, in: Ex Ipsis Rerum Documentis. Beiträge zur Mediävistik. Festschrift für Harald Zimmermann zum 65. Geburtstag, hrsg. von HERBST, Klaus, KORTÜM, Hans Henning, SERVATIUS, Carlo, Verlag Jan Thorbecke, Sigmaringen, 1991, s. 373–380, zvláště s. 377–378.

mo, De actore ab universitate, De orphanotropho, De vicedomino, De vicecomite, De tutore, De curatore; čtvrtá část: *De personis, quae nec agunt, nec defendunt, De advocato, De exordiis et arangis advocatorum, De teste, De tabellione, De executore, De salariis*).

Obsáhlé pojednání o legátech, o jejich pravomoci a jurisdikci bylo původně zřejmě samostatným Durantovým dílem, které sem bylo zařazeno dodatečně.[26]

Druhá kniha pojednává o civilním procesu, o jeho přípravě a průběhu až do vynesení rozsudku, o vykonání rozsudku i o možnostech odvolání. Dělí se na tři části: *Praeparatio iudicii* o dvaceti titulech, *Ordo iudiciorum* o patnácti titulech, *Sententia* o osmi titulech, zabývajících se nejenom samotným rozsudkem, ale i dalšími právními tématy s ním souvisejícími a na něj navazujícími (*Sententiae prolatio, Sententiae excusatio, Appellatio, In intergrum restitutio, Supplicatio, Expensarum petitio, Fructuum et interesse restitutio, Litigantium punitio*).

Třetí, nejstručnější kniha se zabývá trestním procesem – obžalobou, vyšetřováním a vynesením rozsudku (tituly *De accusatione, De denunciatione, De inquisitione, De criminibus in modum exceptionis propositis, De notoriis criminibus, De abolitione et purgatione*).

Čtvrtá kniha, která je nejrozsáhlejší částí celého spisu, je formulářovou sbírkou s titulem *De libellorum conceptione*. Do úvodu této knihy byla zařazena úvaha o původním plánu, jejž měl Bůh s člověkem (*Formavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam … fecit Deus hominem rectum…*), který ale bylo třeba změnit. Protože lidé tíhnou ke zlu, bylo třeba kvůli tomu, aby dobří lidé mohli mezi zlými pokojně žít, formulovat právní zásady a předpisy, které by toto dokázaly zajistit.[27] Na ochranu práv jedince slouží *libellus*, což může být žalobní přípis, žádost či suplika. Duranti nejprve popisuje obecně, co všechno má *libellus* obsahovat, a poté následuje obsáhlá sbírka takovýchto konkrétních přípisů z rozličných tematických oblastí (vztahujících se kupříkladu k volbám, k úřadu arcijáhna, k feudům, k hrobům, k legitimním potomkům, k církevním imunitám, k desátkům, k lichvě, k exkomunikaci, atd.).

---

[26] K významu papežských legátů srov. např. BIHLMEYER, Karl, TUECHLE, Hermann, *Storia della Chiesa*, vol. 2, s. 223.

[27] Duranti v této souvislosti uvádí klíčovou zásadu římského práva „*Alterum non laedere, ius suum unicuique tribuere*“, srov. *Speculum*, Liber quartus, Rubrica De Libellorum conceptione, Praef.

Speculum je výjimečné především svým širokým záběrem. Duranti pracoval s veškerými významnými prameny své doby z oblasti kanonického i civilního práva. V příkladech a vzorech, které uvádí ve čtvrté knize, je jmenováno mnoho měst střední a severní Itálie i jižní Francie.[28] Z toho je patrné, že dlouhodobě zpracovával a shromažďoval velké množství procesního materiálu, který mu procházel rukama již od počátku jeho působení v papežských službách. V následujících desetiletích se neobjevil žádný právník, který by se odvážil podobným vlastním dílem této rozsáhlé procesní encyklopedii konkurovat. Namísto toho dva z nejvýznamnějších právníků pozdějšího období – komentátor Baldus de Ubaldis (1327–1400) [29] a kanonista Ioannes Andreae (1270–1348) [30] připojili k Durantovu dílu své *additiones*, které se v pozdějších tištěných vydáních staly jeho integrální součástí.

Zvláště *additiones*, jejichž autorem je Ioannes Andreae, si zasluhují velkou pozornost. Ioannes Andreae byl prvním laickým kanonistou. O jeho významu svědčí i přezdívka, které se mu dostalo: *fons et tuba iuris*.[31] Schulte[32] o těchto *additiones*, třebaže nebyly samostatným spisem, píše jako o nejvýznamnějším díle slavného kanonisty, který na něm pracoval v letech 1346 a 1347. Jedná se tedy o jeho poslední dílo, které před svou smrtí na morovou epidemii napsal, do něhož Ioannes zahrnul mnoho konkrétních údajů, které primárně s Durantovým dílem úzce nesouvisí – údaje o vlastní osobě, o knihách i o právnících své doby. Právní problémy a otázky, které Duranti pouze naznačil, aniž by dospěl k jejich řešení, se Ioannes snaží plně zodpovědět. Tam, kde v Durantově díle byly mezery, doplňuje je, samozřejmě především ze zorného úhlu kanonického práva. To platí hlavně pro *additiones* ke čtvrté knize, které jsou bohatým zdrojem poznání hmotného kanonického práva té doby. Ioannes ale také upozorňuje na spisy jiných právní-

---

28 Srov. LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, 483.

29 Srov. SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte*, s. 275–277; LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, s. 749–795, k jeho *additiones* srov. s. 792.

30 Srov. např. CORTESE, Ennio, *Il diritto*, s. 381–382; LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, s. 658–665. Třebaže měl Ioannes Andreae k procesnímu dílu Durantovu slova obdivu, nezdržel se místy ani kritických poznámek. Schulte mnohomluvnost, s jakou Ioannes Andreae přistoupil k tomuto dílu, neuctivě nazval dokonce „stařeckou užvaněností“, srov. SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte*, s. 222.

31 Tento přívlastek mu dal Baldus de Ubaldis.

32 Srov. SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte*, s. 221–223.

ků, které Duranti užil (často v podstatě doslova opsal), aniž by jméno původního autora dané části uvedl.[33]

Speculum se tedy stalo významným a uznávaným dílem nejenom zásluhou svého původního autora, ale i díky dvěma slavným autorům, kteří k němu připsali *additiones*. Je zřejmé, že při rozsáhlosti celého spisu se nebylo možné vyvarovat mnoha nedostatků a některých vnitřních rozporů, to však nikterak nezmenšuje jeho celkový význam.

Po velkém rukopisném rozšíření ve středověku bylo dílo v následujících dobách opakovaně vydáváno i tiskem. Od roku 1473 do roku 1678 se jednalo přinejmenším o 39 tištěných vydání.[34]

Citace ze *Speculum* nacházíme v mnoha dalších středověkých učených traktátech, v českém prostředí se na něj odvolává například Kuneš z Třebovle ve svém právním polemickém traktátu o odúmrtích proti Vojtěchovi Raňků z Ježova.[35]

2. Rationale divinorum officiorum

Nakolik se týká významu a rozšířenosti, spisu *Speculum* může konkurovat pouze jeden další Durantův spis s názvem *Rationale divinorum officiorum*. Toto dílo napsal v době svého biskupského působení v Mende v letech 1290–1294. Tištěných vydání od roku 1459 do roku 1899 bylo napočítáno 111. Třebaže je v manuálech uváděno, že se jedná o dílo liturgického obsahu, důkladnost a konkrétní zaměření podrobného pojednání prozrazuje, že je napsáno právníkem. Duranti postupoval při sestavování tohoto spisu stejnou metodou jako u *Speculum*. Opět vyšel z již existujících liturgických spisů, které shromáždil a použil, ale rozsahem a detailností svého pojednání je překonal. Je možné říci, že spis je i obsáhlým souhrnem liturgického práva.

---

33 Je nutno připustit, že i jiní významní právníci, jako např. *Hostiensis*, neuváděli vždy přesně své prameny. Avšak Durantis v tomto smyslu ostatní středověké právníky předčil. I jeho vznosný prolog ke *Speculum* byl částečně převzat z prologu Summy, kterou sepsal po roce 1171 Ioannes Faventinus; jako použitý pramen nebyl citován Martinus de Fano, ani Ioannes de Fazolis, jehož slova Durantis vydává za svá vlastní, čímž se dopouští krádeže, jak podotýká Ioannes Andreae, srov. LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, 483, pozn. 27; K. W. NÖRR, *Der Kanonist*, s. 377, pozn. 15.

34 Údaj je uveden in: LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, Römisches Recht, s. 486.

35 Srov. ČERNÝ, Miroslav, *Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo*, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 1999, s. 142–143.

Celý spis[36] je rozdělen do úvodu a osmi knih, které obsahují celkově 164 kapitol.

Úvod, začínající slovy *Quaecumque in Ecclesiasticis officiis*, stejně jako je tomu v úvodu ke *Speculum*, je duchovním uvedením do právně–liturgické problematiky. Několik biblických citátů, odkazů na Graciánův Dekret, ale i na Digesta[37] hned na prvních řádcích díla dokazuje, že autor hodlá ve svém díle čerpat rovněž z právních pramenů. V úvodu se Duranti zabývá rozlišením různých prvků, obsažených v liturgickém zákoně: neměnný zůstává morální element, zatímco svátostný a obřadní element se navenek mohou měnit. Vnitřní mystický význam přesto zůstává stabilní.

První kniha pojednává o chrámu a jeho součástech – o oltáři, o malbách a obrazech, o výzdobě, o zvonech, o hřbitově a dalších posvátných místech, o zasvěcení kostela a posvěcení oltáře a o svátostech.

Druhá kniha pojednává o posvátných služebnících církve – o zpěvácích, žalmistech, dveřnících, lektorech, akolytech, podjáhnech a jáhnech, kněžích a biskupech. Třetí kniha pak pojednává o jejich liturgickém oblečení.

Čtvrtá kniha je podrobným popisem liturgických mešních obřadů, pátá kniha pojednává o církevní modlitbě breviáře a jejích jednotlivých částech.

Šestá kniha pojednává o částech a dělení církevního roku – o jednotlivých nedělích, všedních dnech, svátcích Páně a dobách půstu.

Sedmá kniha pojednává o svátcích jednotlivých svatých v průběhu církevního roku, osmá o počítání času a o kalendáři – o slunečním roce, o měsíci, týdnu a dni, o měsíčních cyklech a o způsobu, jak vypočítat, na který den v roce připadnou Velikonoce.

Rationale by si bezesporu zasloužilo větší pozornost a důkladnější studium, a to nejenom z pohledu historického, ale i jako stále aktuální právně-liturgický text, který by po období liturgických excesů posledních desetiletí mohl být opět jedním z ukazatelů spolehlivé cesty.[38]

---

36 Při přípravě článku jsem konzultoval tištěné vydání: *Rationale divinorum officiorum, A.R.D. Gvlielmo Dvrando Mimatensi Episcopo, I.V.D. clarissimo concinnatum, atque nunc recens vtilissimis Adnotationibus illustratum*, Antverpiae 1614; na internetu je v „Google books“ k dispozici ke stažení ve formátu PDF vydání Lugduni 1559.

37 *D* 1.3.20; *D* 1.2.43.

38 Srov. GAUDRON, Matthias, *Die Messe aller Zeiten. Ritus und Theologie des hl. Meßopfers*, Sarto Verlag, Stuttgart 2008, s. 34.

3. Další spisy

Mezi dalšími spisy, jejichž autorem je rovněž Duranti, je třeba na prvním místě uvést *Repertorium aureum super toto corpore iuris canonici*, nazvané také *Breviarium*.[39] V úvodním věnování k tomuto stručnému dílu, adresovaném kardinálovi jáhnovi Matoušovi, se Duranti odvolává na obsáhlé pojednání Graciánovo, ale rovněž na své *Speculum iudiciale*. *Repertorium aureum* je rozděleno do pěti knih. První kniha podává obecné právní zásady, druhá se zabývá procesním právem, třetí kleriky a řeholníky, čtvrtá manželstvím a pátá trestním právem, pokyny pro zpovědníky, právními definicemi a pravidly.

Dále Duranti napsal komentář k Dekretálům Řehoře X., komentář k Dekretálům Mikuláše III., *Pontificalis ordinis liber*, určený k biskupským obřadům, a komentář ke konstitucím lyonského koncilu.[40]

IV. Význam

Duranti svým životem i dílem přes vzdálenost staletí zůstává stále aktuální. V jeho době, kdy na jedné straně vzkvétala právní vzdělanost, ale na druhé straně neustával mocenský boj, především mezi mocí papežskou a mocí císařskou, stál Duranti v centru dění. Poznal důvěrně jak centrum vzdělanosti v Boloni, tak i centrum církevní moci na papežském dvoře. Je možné, že tento papežský funkcionář ve vědecké a spisovatelské práci hledal odpočinek a zázemí v neklidné době. Tak ve *Speculum iudiciale* mohl nacházet jistotu, kterou dávají stabilní procesní předpisy z pohledu možnosti dosáhnout spravedlnosti na tomto světě, a v *Rationale divinorum officiorum* jistotu, kterou dává důstojně slavená liturgie, ve spravedlnost věčnou, která spolehlivě funguje i tehdy, pokud by spravedlnost tohoto světa selhala.

Jak trefně poznamenal Francesco Calasso,[41] nejsilnější kritika, namířená proti Durantovi a týkající se nedostatku originality jeho díla, ba přímo výtka opisování ze spisů starších autorů, zapomíná na skutečnost, že středověký intelektuál uvažoval jiným způsobem než moderní člověk. Středověký člověk se cítil být včleněn do

[39] *Repertorium aureum* je např. součástí mnou ve strahovské klášterní knihovně konzultovaného tištěného vydání *Speculum*, Frankfurt 1612.

[40] Srov. LANGE, Hermann, KRIECHBAUM, Maximiliane, *Römisches Recht*, s. 486–487; SCHULTE, Johannes Friedrich von, *Geschichte*, s. 152–156.

[41] Srov. CALASSO, Francesco, *Medio evo*, s. 547.

tradice, která začínala již dávno před ním a měla pokračovat i po něm. Jeho úkolem na tomto díle věků bylo pouze dle svých možností a schopností k duchovní stavbě přispět, a nikoli vytvořit originální dílo.

Jan ze Salisbury ve svém spisu *Metalogicon* cituje Bernarda z Charteru († 1124–1130), podle kterého lidé jsou trpaslíky sedícími na ramenou obrů, kteří sice vidí dále než jejich předchůdci, ale nikoli díky své vlastní velikosti, ale díky velikosti svých předchůdců.[42] Tato nosná idea se uplatňovala nejenom v oblasti filosofie, ale rovněž práva. Cílem středověkého intelektuála bylo shromáždit materiál, uspořádat jej a učinit jej přehledným a přístupným pro ostatní, odstranit a vyjasnit vše, co je nesrozumitelné a co si zdánlivě či skutečně protiřečí.[43] Čím byl pro historiografii středověku Vincent z Beauvais[44] († 1264) se svým *Speculum maius*, tím se stal pro procesní právo jeho současník Vilém Duranti. Cílem středověkého právníka, jakým byl Duranti, proto primárně nebyla a ani nemohla být originalita jeho vlastního díla, ale práce na zdokonalení systému jako takového, budování chrámu spravedlnosti, jak jej výstižně vykreslil neznámý autor slavného právního traktátu *Quaestiones de iuris subtilitatibus* z let 1125–1137, původně mylně připisovaného Irneriovi,[45] který Duranti bezpochyby rovněž dobře znal z doby svých boloňských studií.

[42] Srov. GILSON, Étienne, *La filosofia nel Medioevo. Dalle origini patristiche alla fine del XIV secolo*, La Nuova Italia Editrice, Firenze, 1986, s. 313.

[43] Kupříkladu Gracián tuto metodologickou ideu vyjádřil v samotném titulu svého díla: *Concordia discordantium canonum*.

[44] Srov. např. HASKINS, Charles Homer, *La rinascita del dodicesimo secolo*, Società editrice il Mulino, Bologna, 1972, s. 261–262.

[45] Srov. FITTING, Hermann, *Quaestiones de iuris subtilitatibus des Irnerius mit einer Einleitung*, Berlin, 1894, s. 53–54; ZANETTI, Ginevra, *Quaestiones de iuris subtilitatibus. Testo, introduzione ed apparato critico*, Firenze, 1958.

Resumé

Příspěvek se zabývá životem a dílem významného středověkého právníka ze 13. století Viléma Duranti, který se po absolvování studia práva v Boloni stal významným papežským kuriálním úředníkem a v poslední fázi svého života biskupem v Mende. Napsal nejznámější procesní dílo středověku s názvem *Speculum iudiciale*, které se spíše nežli svojí originalitou stalo uznávaným svým rozsahem a kompletností materiálu, jenž je v něm systematicky zpracován. Prestiž tohoto díla zvýšila dále skutečnost, že k němu připojili své dodatky další významní středověcí právníci Ioannes Andreae a Baldus de Ubaldis. Dalším významným a velice rozšířeným spisem, jehož autorem je rovněž Vilém Duranti, je právně-liturgická příručka *Rationale divinorum officiorum*.

Summary

William Duranti – The Main Representative of the Medieval Procedural Scholarship

The paper concerns life and work of a significant medieval lawyer of 13th century, William Duranti, who after finishing his legal studies in Bologna became an important papal curial clerk, and a bishop of Mende in the last stage of his life. He is the author of the most famous piece of work concerning procedural law in the Middle Ages called Speculum iudiciale, which has become respected more for its scope and completeness of used material, systematically arranged, than for its originality. Prestige of this work has been increased by the fact that significant medieval lawyers Ioannes Andreae and Baldus de Ubaldis attached their appenda to it. Another important and widespread work by William Duranti is a legal and liturgic guide Rationale divinorum officiorum.

Zusammenfassung

Guilelmus Duranti – Hauptrepräsentant der mittelalterlichen Verfahrenslehre

Artikel befasst sich mit Leben und Werk des berühmten mittelalterlichen Juristen des 13. Jahrhunderts Guillelmus Duranti, der nach der Absolvierung des Jurastudiums in Bologna ein Beamter der päpstlichen Kurie geworden ist und in der letzten Phase seines Lebens Bischof in Mende geworden ist. Er ist Autor des bekanntesten Werkes über Verfahrensrecht des Mittelalters mit dem Titel *Speculum iudiciale,* das eher wegen seiner Komplexität der behandelten Materie und seines Umfangs als wegen seiner Originalität hoch geschätzt wurde. Sein Prestige steigerte ferner die Tatsache, dass es um Anhänge von anderen bedeutenden mittelalterlichen Juristen, Ioannes Andreae und Baldus de Ubaldis, ergänzt wurde. Eine andere bedeutende und weit verbreitete Schrift von Guillelmus Duranti ist das juristisch-liturgisches Handbuch *Rationale divinorum officiorum.*

Riassunto

Guglielmo Duranti – il protagonista della dottrina processuale medievale

Il contributo viene dedicato alla vita ed opera dell'importante giurista medievale del '200 – Guglielmo Duranti. Dopo la laurea in diritto a Bologna divenne l'impiegato più importante della curia papale e poi, nell'ultimo periodo della sua vita, anche vescovo a Mende. Scrisse *Speculum iudiciale,* il capolavoro della processualistica medievale, rinomato più per la vastità del contenuto e una certa complessità del materiale sistematicamente elaborato che per una sua originalità. La fama della sua opera fu sottolineata dagli appendici annessi ad essa da altri grandissimi giuristi medievali – Giovanni Andrea e Baldino de Ubaldis. Un' altra opera importante e diffusissima di cui autore fu Guglielmo Duranti, è un manuale di diritto liturgico *Rationale divinorum officiorum*.

O autorovi

JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., se narodil roku 1958 v Praze. Studoval filozofii, teologii a právo v Římě. Po získání doktorátu obojího práva působil šest let jako asistent na katedře středověkých právních dějin Lateránské univerzity v Římě. Církevní právo přednášel na Jihočeské a Západočeské univerzitě. Od roku 1993 vyučuje římské právo na Právnické fakultě ZČU v Plzni. Působí rovněž jako advokát. Je čestným konventním kaplanem Českého velkopřevorství Suverenního řádu Maltézských rytířů. Ve své vědecké práci se zabývá zvláště středověkými právními dějinami.

JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., was born in 1958 in Prague. He studied philosophy, theology and law in Rome. After obtaining the doctorate in utroque iure, he worked as an assistant at the department of medieval law history of The Pontifical Lateran University for six years. He teached the canon law at the South Bohemian University and West Bohemian University. Since 1993 he teaches the Roman law at the Faculty of Law in Plzeň. He works as an advocate as well. He is a honorary convent chaplain of The Grand Priory of Bohemia of the Sovereign Military Order of Malta. In his academic activities he aims mostly at the medieval law history.

JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., ist im Jahre 1958 in Prag geboren. Sein philosophisches, theologisches und juristisches Studium hat er in Rom absolviert. Nach der Erreichung des Doktorats in utroque iure war er für sechs Jahre als Assistent für das Fach "Mittelalterliche Rechtsgeschichte" an der Lateranuniversität in Rom tä-

tig. Das Kirchenrecht hat er an den Universitäten von Südböhmen und Westböhmen unterrichtet. Seit 1993 trägt er das Römische Recht an der Juristischen Fakultät in Pilsen vor. Er ist auch als Rechtsanwalt tätig und gehört als Konventkaplan „ad honorem" zu dem Großpriorat Böhmen des Malteserritterordens. In seiner wissenschaftlichen Arbeit konzentriert er sich an die mittelalterliche Rechtsgeschichte.

JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., è nato nel 1958 a Praga. Ha studiato la filosofia, la teologia e il diritto a Roma. Si è laureato in utroque iure e svolgeva per sei anni il compito di assistente presso la cattedra della storia del diritto medievale alla Università Lateranense di Roma. Ha insegnato il diritto canonico alle Università di Boemia Sud e di Boemia Ovest. Dal anno 1993 insegna il diritto romano presso la Facoltà di Giurisprudenza della Università di Plzeň, è attivo anche come avvocato. Fa parte come cappellano conventuale „ad honorem" del Gran Priorato di Boemia del Sovrano militare ordine di Malta. Nel suo lavoro scientifico si occupa soprattutto della storia del diritto medievale.

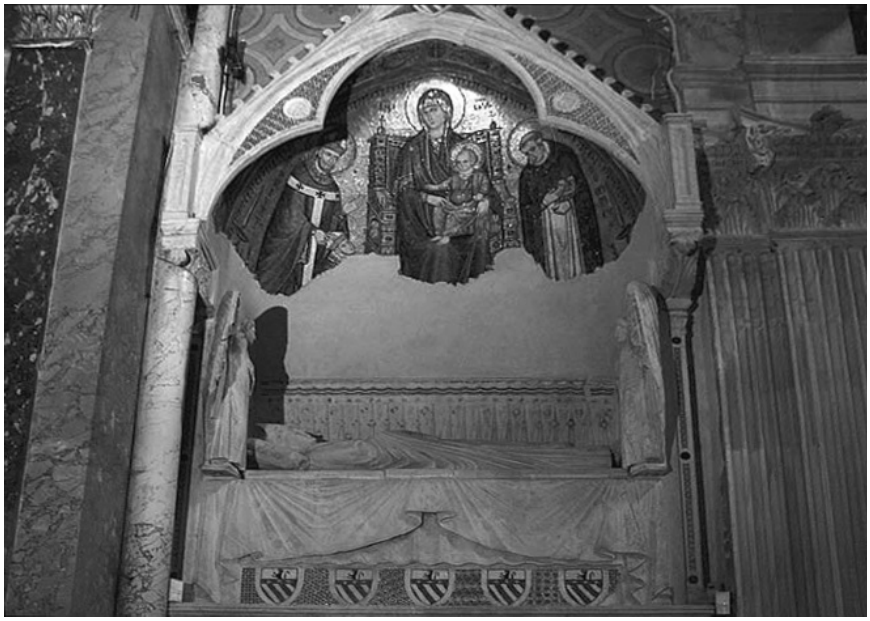

Náhrobek Viléma Duranti, biskupa z Mende, v dominikánském kostele S. Maria sopra Minerva v Římě.

Právě vychází publikace

Církevněprávní studie

Stanislav Přibyl

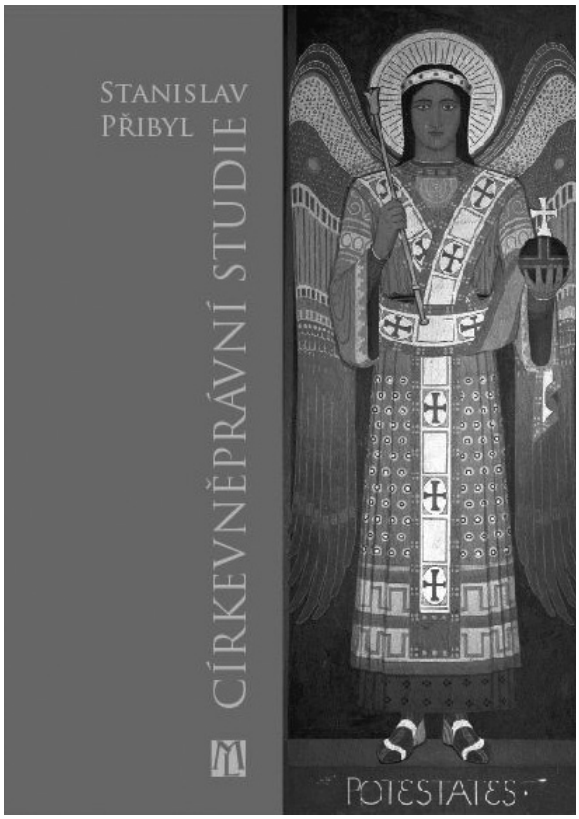

Vydalo nakladatelství L. Marek, Brno
ISBN 9-788087-127445
343 stran

Sekulární stát a náboženská neutralita ve světle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

Petr Jäger

(a) Kolik ústav, tolik sekularismů

Pro moderní stát a právo se obvykle používá adjektivum *sekulární*.[1] Jako ironii filosofického i právního vývoje připomínají editorky v úvodu nedávno vydané kolekce esejů *Comparative Secularisms in a Global Age*[2] představu anglického právníka George Holyoakeho, který v polovině 19. století poprvé použil slovo *„sekularismus."*[3] Jeho záměrem bylo přijmout takovou definici, která bude vyhovovat jak věřícím, tak nevěřícím. Nebyl spokojen s prostou ateistickou orientací namířenou proti křesťanství, jeho cílem bylo přijmout koncept, který nebude součástí nábožensko-protináboženské dichotomie. Za dobu sto padesáti let se význam sekularismu zcela změnil, přesněji řečeno získal množství dalších, vzájemně nekompatibilních významů. S tím, jak je dnes sekularismus redukován na *pouhou* absenci náboženství, nesouhlasí Craig Calhoun. Ve své stati *Rethinking Secularism*[4] kritizuje, že sekularismus je běžně považován za *„to, co zbude, když zmizí náboženství."* Charles Taylor naopak ve svém smířlivém eseji *Modes of Secularism*[5] rozlišuje dva základní historické procesy: prvním je hledání společných základů

---

1 Zdá se, že česká právní doktrína není zcela vymezena, časté jsou odkazy na zásadu *laického* státu a *konfesně neutrálního* státu, přičemž vztah mezi těmito pojmy není jasný.

2 CADY, Linell Elizabeth, HURD, Elizabeth Shakman, *An Introduction*. In CADY, Linell Elizabeth, HURD, Elizabeth Shakman, *Comparative Secularisms in a Global Age*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, 293 s.

3 HOLYOAKE, George Jacob, *Principles of Secularism.* Revised 3rd ed., Austin & Co., London, 1871. Text knihy je přístupný [online] na stránce < http://www.gutenberg.org/ebooks/36797 > [Navštíveno 2011-06-30]

4 Vyšla v časopise The Hedgehog Review, Vol. 12, Issue 3, s. 35–48, a vychází ze společného díla ANTVERPEN van, Jonathan, CALHOUN, Craig, WARNER, Michael, *Varieties of Secularism in a Secular Age*, Harvard University Press, Harvard, 2010, 352 s.

5 TAYLOR, Charles, *Modes of Secularism*. In BHARGAVA, Rajeev (ed.), *Secularism and its Critics*, Oxford University Press, New Delhi, 1998, s. 31–53.

všech náboženských směrů působících ve společnosti s cílem vytvořit sdílený základní rámec pro působení a spolupráci. Druhým procesem je snaha definovat novou politickou etiku nezávislou na náboženském uvažování za účelem oddělení politiky od sektářského násilí a ochrany náboženských minorit od tlaku státní moci. Obě tyto rozdílné cesty mají vést k pokojné a rovné koexistenci lidí různých náboženských vyznání ve státě.[6]

Intuitivně můžeme rozlišit *sekularitu* a *sekularismus*, z nichž první má být konceptem ideologicky a nábožensky neutrálním, podle některých vlastností státu *ex definitione*, a druhý ústavním či politickým konceptem, jenž implikuje pozitivní rozhodnutí státu přihlásit se k širší ústavní doktríně a programu sekularismu, v krajní podobě tedy ke světonázoru či ideologii.[7] Napětí mezi těmito dvěma pojmy je nesporné. Evropský soud pro lidská práva ve věci Lautsi proti Itálii [GC][8] sice v narativní části rozsudku rekapituluje ze stanovisek účastníků princip sekularismu obsažený v italském právu, ve vlastních úvahách však již hovoří o požadavku (náboženské) neutrality a nestrannosti státu (bod 60) a sekularismus výslovně řadí mezi náboženská a filosofická přesvědčení dle čl. 9 Úmluvy (body 58, 78), a to odděleně od pojmu sekulárního státu (*State's secular nature*) (bod 71).

Ještě složitější nastává situace, pokud máme porozumět pojmům *laicity* (*laïcité*) a *laicismu*.[9] U nich se jedná o formy sekularismu obvykle popisované v intencích konkrétního francouzského modelu.[10] Laicismus má být ještě posílenou *agresivní*[11] sekularistickou protináboženskou ideologií, která se projevuje v tzv. nepřátelské odluce státu a církví či vypjatou snahou vytlačovat náboženství z veřejného prostoru. Paradoxně, v Evropě tento koncept již není tak důrazně uplatňován jako

---

6 Převzato z GILPIN, W. Clark, *Secularism: Religious, Irreligious and Areligious*. [online] < http://divinity.uchicago.edu/martycenter/publications/webforum/032007/secularism.pdf > [Navštíveno 2011-06-30].

7 MARTINEZ–TORRÓN, Javier, DURHAM, Cole W. Jr. (eds.), *Religion and the Secular State*, *National Reports*. The International Center for Law and Religion Studies, Provo, 2010, s. 3.

8 Rozsudek Lautsi a další proti Itálii [GC] ze dne 11. 3. 2011, stížnost č. 30814/06.

9 Trefně na úskalí pojmu *laicismus* v kontextu *ateismu* poukazuje ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, *Ideologická neutralita státu a postavení církví v České republice.* In Revue církevního práva č. 35–3/06, Praha, s. 196.

10 Čl. 1 Ústavy Francie (od roku 1946, resp. 1958).

11 BADER, Veit, *Constitutionalizing secularism, alternative secularisms or liberal-democratic constitutionalism?* A critical reading of some Turkish, ECtHR and Indian Supreme Court cases on 'secularism'. In: Utrecht Law Review, Volume 6, Issue 3, November 2010, s. 16, 20 aj.

v současném Turecku. Z českých právních dějin nelze nepřipomenout ideologicky mimořádně angažovaný stát v letech 1948 až 1989.[12]

V odborné literatuře se o sekularismu hovoří v těchto významech:

(i) jako o jádru či esenci liberálního demokratického konstitucionalismu;
(ii) jako o ústavním principu či hodnotě;
(iii) jako o etickém způsobu života;
(iv) jako o zdroji, odůvodnění či předpokladu liberálního demokratického konstitucionalismu; a konečně
(v) jako o jedné ze světonázorových doktrín.[13]

Příznačné je, že většina ústav o sekularismu explicitně nehovoří. Mnohem častější je klauzule nábožensky či ideologicky neutrálního státu či různorodě formulovaná klauzule zakazující státní moci v první řadě institucionální navázání na církve. Český ústavní pořádek tak v čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod říká, že *„*[s]*tát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“* Odlišně je koncipován První dodatek Ústavy Spojených států amerických, dle něhož *„*[k]*ongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství … ,“* a rovněž německý Základní zákon v čl. 137 recipované Výmarské ústavy používá jiných slov: *„Es besteht keine Staatskirche,“* tedy *„není státní církve“*. Z komparativního hlediska nelze hovořit o tom, že by samotná konkrétní formulace vyvolávala specifické účinky.[14] Teprve ústavní praxe předznamenává určitý model vztahu státu a náboženství.

Charakter státu jako sekulárního se však neváže na explicitní deklaraci v ústavě. Tato vlastnost států je zpravidla přítomna implicitně, přičemž ústavy upravují konkrétní institucionální důsledky. Minimální míra světskosti je i námi vyložena jako pojmová součást liberalizujícího se státu. Jedná se o výsledek funkčního oddělení náboženství a práva (církve a státu), tedy, do práva promítnutý proces,

---

12 Např. JÄGER, Petr, *Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948–1989.* In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.), *Komunistické právo v Československu.* Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 769–810. Přístupné na < http://www.komunistickepravo.cz >

13 Volněji podle BADER, Veit, *Constitutionalizing secularism, alternative secularisms or liberal-democratic constitutionalism?* A critical reading of some Turkish, ECtHR and Indian Supreme Court cases on ‘secularism’. In Utrecht Law Review, Volume 6, Issue 3, November 2010, s. 18.

14 MARTINEZ–TORRÓN, Javier, DURHAM, Cole W. Jr. (eds.), *Religion and the Secular State: National Reports.* The International Center for Law and Religion Studies, Provo, 2010*,* s. 12–13.

v němž *„části společnosti a kultury jsou odděleny od převahy náboženských institucí a symbolů.“*[15] Jedná se zpravidla toliko o projev nenáboženského, ovšem deklarovaně neideologického, zdůvodnění státu a jeho legitimity.

(b) Ústavní soud k náboženské neutralitě

Za první nepřímé vymezení obsahu čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod považujeme nález ve věci návrhu na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Ústavní soud v něm traktoval, že *„… ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti.“*[16] Z uvedeného zřetelně plyne, že stát svůj určitý minimální hodnotový řád akceptuje. Lze však obtížně říci, nakolik se tento přístup blíží například německé doktríně *„ústavního předpokladu“* (*Verfassungsvoraussetzung*), že porozumění ústavním normám vychází rovněž (kromě jiného) z hodnot západního křesťanství.[17]

V oblasti náboženské neutrality státu jsou judikatorní závěry Ústavního soudu omezeny strukturou případů, které byl nucen řešit. Podstatným zjištěním je, že Ústavní soud se dosud ve své praxi nesetkal s případem, v němž by byl nucen judikovat porušení náboženské neutrality státu aktem veřejné moci, jímž by stát nepřípustně zasáhl ve prospěch určitého náboženství. Společným rysem adjudikovaných případů je, že argumentace neproběhla izolovaně k otázce náboženské neutrality, nýbrž že poukaz na náboženskou neutralitu byl použit na podporu a zdůraznění interpretace čl. 15 a 16 Listiny.

V klíčovém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02[18] Ústavní soud vyložil, že *„Česká republika je založena na principu laického státu. … Je tedy zřejmé, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus … Z citovaného článku dále vyplývá, že stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání. Zásada*

---

15 BERGER, Peter L., *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Anchor Books, New York, 1990, s. 107.

16 Nález sp. zn. Pl.ÚS 19/93 ze dne 21.12.1993 (14/1994 Sb.; N 1/1 SbNU 1).

17 FUCHS, Claudio, *Das Staatskirchenrecht der neuen Bundesländer*. Mohr Siebeck, Tübingen, 1999, s. 23 a násl.; LAUDER, Karl-Heinz, *The myth of the neutral state and the individualization of religion.* The relationship between state and religion in the face of fundamentalism. In: Cardozo Law Review, červen 2009, s. 2445 a násl.

18 Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.).

náboženského pluralismu a tolerance je dále provedena v čl. 15 odst. 1 a v čl. 16 Listiny.“ Z uvedeného je patrné, a pozdější judikatura to potvrzuje, že tento výklad předpokládá ze strany státu liberální *otevřený* přístup. Není však úkolem státu eventuální náboženskou homogenitu společnosti rozrušovat a faktickou pluralitu uměle vytvářet, vynucovat. Pluralita ve společnosti není cílem sama o sobě. S nálezem sp. zn. Pl. ÚS 6/02 se v obecné rovině ztotožnil i nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06,[19] který rovněž neopomněl zdůraznit, že „[ř]*ečeným je podepřena respektovaná zásada autonomie církví a náboženských společností … .“*

Výslovně se k liberálnímu pojetí přihlásil i nález sp. zn. IV. ÚS 34/06,[20] který připomněl, že „[n]*ení sporu o tom, že církve a náboženské společnosti existují nezávisle na státním útvaru … Myšlenka liberálního právního státu totiž vychází z toho, že stát má omezovat svoje státní zásahy a vliv pouze na takové případy, kdy je to nezbytné a kdy to jednoznačně koresponduje s veřejným zájmem.“* V uvedené věci šlo o rozvedení otázky vzniku církevních právnických osob a míry podmíněnosti jejich vzniku rozhodnutím státu.

Konečně nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07[21] ve věci tzv. církevních restitucí zdůraznil, že „[ú]*střední princip konfesně neutrálního státu je realizován kooperačním modelem vztahu státu a církví a jejich vzájemnou nezávislostí. … Ústavní pořádek České republiky totiž neobsahuje pouze imperativ nezávislosti státu na církvích a náboženských společnostech (jako součást ideologické a náboženské neutrality státu), nýbrž i požadavek nezávislosti církví a náboženských společností na státu při naplňování jejich cílů.“*[22] Uvedené bylo vysloveno na podporu výroku, kterým byla konstatována protiústavní nečinnost parlamentu v oblasti vypořádání historického majetku církví. Za této situace zůstává v účinnosti zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Právní řád tak předpokládá, že stát (při odluce státu a církví v ostatních oblastech) bude přímo hradit provoz církví a náboženských společností. Tento institut hospodářského zabezpečení představuje zásadní a podstatnou výjimku z převážně odlukového modelu, který je v ČR uplatňován. O Ústavním soudem zmíněném *kooperačním modelu* lze proto v praxi hovořit toliko v jeho slabé podobě (v komparaci např. s ně-

[19] Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.).

[20] Nález sp. zn. IV. ÚS 34/06 ze dne 21. 11. 2007 (N 201/47 SbNU 597).

[21] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (242/2010 Sb.).

[22] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07, bod 93.

meckým kooperačním modelem). Zcela nepochybně se však v čl. 2 odst. 1 Listiny nejedná o separacionistickou tezi ve stylu francouzské *»Mur de séparation«*. Tím je tedy korigována dříve zmíněná zásada laického státu, neboť se zjevně v případě české Ústavy nejedná o laicismus francouzského typu, nýbrž spíše o sekularitu státu, jak je pojímána liberální konstitucionalistikou.

Nutno zmínit, že v případě uvedeného hospodářského zabezpečení církví se jedná o reziduum ekonomické kontroly církví a náboženských společností státem v roce 1949 po nástupu komunistické moci ve spojení se záborem veškerého hospodářského majetku církví.[23] V tomto kontextu Ústavní soud vyslovil pochybnosti, nakolik je udržitelné, aby si stát podržel závazek hradit i *„čistě kultové činnosti"* církví. Ovšem nezkoumal dále meze institucionálního čl. 2 odst. 1 Listiny, nýbrž shledal porušení základního práva plynoucího z čl. 16 odst. 1, odst. 2, jež však jsou promítnutím náboženské neutrality státu do roviny subjektivních práv. Posouzení dodržení náboženské neutrality státu v této konkrétní oblasti není jednoduché, neboť v typickém případě se stát pozitivně identifikuje s určitým náboženstvím nebo konfesí, a v tomto poskytuje dotčené konfesi určité beneficium, které je oběma stranami jako beneficium chápáno. V konkrétním případě vztahu zákona č. 218/1949 Sb. a nevyřešených církevních restitucí však nelze kontextuálně hovořit o beneficiu ze strany státu, který zadržuje historický majetek církví a pouze část výnosů vyplácí zpět.[24] Tento kontext Ústavní soud zjevně vzal v úvahu, když konstatoval porušení církevní autonomie ze strany státu i při trvajícím hospodářském zabezpečení, a neučinil ani *obiter dictum* závěr o tom, že stát je pozitivně na církve a náboženské společnosti navázán v rozporu s čl. 2 odst. 1 Listiny.

Z uvedeného výroku II. nálezu dovozujeme, že Ústavní soud náboženskou neutralitu státu interpretuje jak v pozitivním, tak negativním smyslu. Tedy k institucionální nerovnováze dochází, pokud se aktivně s určitou konfesí ztotožní, ale i pokud prostřednictvím své pouhé nečinnosti náboženskou autonomii v konkrétních podmínkách znemožňuje. Neutralitu proto Ústavní soud nechápe výlučně jako indiferentnost, pouhé nezasahování do oblasti náboženství. Zmíněná institucionální záruka tedy obsahuje (kromě jiného) pozitivní povinnost státu zajistit

[23] JÄGER, Petr, *Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948–1989.* In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.), *Komunistické právo v Československu*. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 783. Přístupné na < http://www.komunistickepravo.cz. >

[24] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07, bod 102.

takové právní (v materiálním smyslu) uspořádání, které bude umožňovat rovné postavení (nikoliv fakticky stejné) všech konfesí, a to v historických souvislostech. Od toho však nutno odlišit princip ochrany menšin v demokracii. Jak upozorňuje Kateřina Šimáčková v souvislosti s nebezpečím tyranie většiny, „[v] *pluralitní diskusi většinový názor zazní vždy, menšinový názor potřebuje pečlivější ochranu a podporu.*“[25]

Konečně jediným rozhodnutím, explicitně zmiňujícím *„princip sekulárního státu,“* je usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09,[26] v němž je tento princip plynoucí z čl. 2 odst. 1 Listiny symptomaticky dán opět do úzké souvislosti s čl. 16 odst. 2 Listiny zaručujícím autonomii církví. Argumentu tímto principem je užito za účelem odmítnutí přezkumu kanonickoprávní platnosti či dovolenosti aktu, jímž byla vzata zpět ústavní stížnost.

Jen na okraj můžeme poznamenat, že Ústavní soud dosud nepředstavil svůj *test* náboženské neutrality aktu veřejné moci (intenzitu požadavku na sekulární účel aktu, míru významu faktických důsledků či do oblasti náboženského života či další kritéria). Absence těchto závěrů nám neumožňují komplexní hodnocení judikatury, která je možná v dlouhotrvajících demokraciích.

Resumé

Článek se věnuje ústavněprávnímu rozměru principu sekulárního státu a náboženské neutrality v kontextu čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V první části jsou rekapitulovány některé zahraniční právní a filosofické přístupy k pojmům sekularity a sekularismu, laicity a laicismu. Je konstatována nejednoznačnost těchto pojmů. Ve druhé části je rekapitulována judikatura Ústavního soudu k zásadě nábožensky neutrálního státu. Z ní je dovozena úzká provázanost zásady náboženské neutrality se svobodou náboženského vyznání. Stát není k náboženským otázkám indiferentním, nýbrž jeho neutralita spočívá v rovném přístupu ke všem konfesím. Zvláštní pozornost je věnována nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ve věci církevních restitucí. V závěru je konstatováno, že Ústavní soud vzhledem ke specifickému charakteru projednávaných případů dosud nevytvořil vlastní test náboženské neutrality aktu veřejné moci.

[25] ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, *Ideologická neutralita státu a postavení církví v České republice*. In Revue církevního práva č. 35–3/06, Praha, s. 197.

[26] Usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010.

Summary

Religious Neutrality and the Secular State in Light of Article 2(1) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms

The article addresses the constitutional framework of the principle of the secular state and religious neutrality in the context of Article 2(1) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. The first section reviews various foreign legal and philosophical approaches to secularity and secularism, and laity and laicism, and the author comments on the ambiguity of the terms. The second section discusses the jurisprudence of the Constitutional Court on the principle of a religiously neutral state. The author shows the narrow relationship between the principle of religious neutrality and the free exercise of religion. The state is not indifferent to religious issues; instead, its neutrality consists of the equal treatment of all religions. The author discusses in detail the findings of the Constitutional Court No. 9/07 on church property restitutions. In conclusion, the author notes that because of the specific nature of the cases before it, the Constitutional Court has not had an opportunity to create its own test of the religious neutrality of a public act.

Zusammenfassung

Der säkulare Staat und die Religionsneutralität im Lichte des Art. 2 Abs. 1 der Charta der Grundrechte und –freiheiten

Artikel befasst sich mit der verfassungsrechtlichen Dimension des Grundsatzes des säkularen Staates und der Religionsneutralität in Bezug auf Art. 2 Abs. 1 der Charta der Grundrechte und –freiheiten. Im ersten Teil werden einige ausländische rechtliche und philosophische Einstellungen zu den Begriffen Säkularität und Säkularismus, Laizität und Laizismus geklärt, wobei auf eine Vieldeutigkeit dieser Begriffe hingewiesen wird. Im zweiten Teil wird die Rechtsprechung des Verfassungsgerichts betreffend den Grundsatz des religionsneutralen Staates rekapituliert. Aus dieser Rechtsprechung wird eine enge Verbindung des Grundsatzes der Religionsneutralität mit der Religionsbekenntnisfreiheit hergeleitet. Der Staat solle nicht den Religionsfragen gegenüber indifferent sein, sondern seine Neutralität bestehe in der Gleichbehandlung von allen Bekenntnissen. Besonders widmet sich der Autor dem Erkenntnis Pl. ÚS9/07 in der Rechtssache der Restitutionen des kirchlichen Eigentums. Schließlich wird festgestellt, dass wegen des spezifischen Charakters der behandelten Rechtssachen das Verfassungsgericht bis jetzt keinen eigen Test der Religionsneutralität des Aktes der öffentlichen Gewalt entwickelt hat.

Riassunto

Lo Stato secolare e la neutralità religiosa sotto il profilo del articolo 2 par. 1 della Carta dei diritti e libertà fondamentali

Lo scritto è dedicato alla dimensione costituzionale del principio dello Stato secolare e della neutralità religiosa nel contesto con l'articolo 2 par. 1 della Carta dei diritti e libertà fondamentali. Nella prima parte vanno ricapitolati alcuni atteggiamenti giuridici e filosofici alle nozioni di secolarità e secolarismo, laicità e laicismo. Si constata un'ambiguità delle suddette nozioni. Nella seconda parte si ricapitolano le decisioni della Corte costituzionale che riguardano l'argomento della neutralità religiosa dello Stato. Da queste emerge una stretta connessione del principio di neutralità religiosa con la libertà religiosa. Lo Stato non è indifferente alle questioni religiose ma la sua neutralità consiste nell'equità di trattamento di tutte le confessioni. Un'attenzione particolare spetta alla decisione della Corte cost. n. Pl. ÚS 9/07 sulla restituzione di beni delle Chiese. Alla fine si conclude che – rispetto al carattere specifico del caso – la Corte costituzionale fino ad adesso non ha ancora creato un proprio test della neutralità religiosa dell'atto del potere pubblico.

O autorovi

Mgr. Petr Jäger, Ph.D., je od roku 2004 asistentem soudkyně Ústavního soudu ČR. Zaměřuje se na ústavní právo, základní práva, konfesní právo a právní teorii. Absolvoval studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (Mgr., 2004; Ph.D., 2012). Uskutečnil studijní pobyt na Manchester Metropolitan University (2001/02) a výzkumné pobyty na univerzitách v Rotterdamu a Lovani (2008). Od roku 1999 byl autorem či spoluautorem řady odborných projektů, zejm. mezinárodních studentských konferencí. V letech 2004–2007 působil jako spolupracovník redakce časopisu Jurisprudence. V letech 2007–2009 byl poradcem předsedů Legislativní rady vlády. Od roku 2009 externě vyučuje na Katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a pravidelně přednáší pro Českou advokátní komoru. Je autorem či spoluautorem knih Církve a náboženské společnosti v ČR a jejich právní postavení (CDK, 2006), Svoboda projevu (Auditorium, 2007, s P. Molkem), Komunistické právo v Československu (Masarykova univerzita, 2009, v autorském kolektivu) a Komentář k Listině základních práv a svobod (Wolters Kluwer, 2012, v autorském kolektivu).

Mgr. Petr Jäger, Ph.D., has served since 2004 as an assistant to a justice of the Constitutional Court of the Czech Republic. He focuses on constitutional law, fundamental rights, the law of churches and religious societies, and the theory of law. He was graduated from the Law School of Masaryk University in Brno (Mgr., 2004; Ph.D., 2012), was a visiting student at Manchester Metropolitan University (2001/02) and a visiting researcher at the universities in Rotterdam and Leuven (2008). Since 1999 he has authored and co-authored a number of research projects, including international student conferences. In 2004–2007 he cooperated with the Jurisprudence journal, and in 2007–2009 he served as an advisor to the chairman of the Legislative Council of the Government. Since 2009 he has been an adjunct instructor at the Department of Constitutional Law and Political Science at the Law School of Masaryk University in Brno, and he regularly lectures for the Czech Bar Association. He authored and co-authored the books Church and Religious Societies in the Czech Republic and their Legal Status (CDK, 2006), Freedom of Expression (Auditorium, 2007, with P. Molek), Communist Law in Czechoslovakia (Masaryk University, 2009, a joint project), and Commentary on the Charter of Fundamental Rights and Freedoms (Wolters Kluwer, 2012, a joint project).

Mgr. Petr Jäger, Ph.D. ist seit 2004 als Assistent bei der Richterin des Verfassungsgerichts tätig. Er spezialisiert sich auf Verfassungsrecht, Grundrechte, Staatskirchenrecht und Rechtstheorie. Er absolvierte das Studium an der Juristischen Fakultät der Masaryk Universität in Brünn (Mgr. 2004, Ph.D. 2012). Studien- und Forschungsaufenthalte in Manchester (Metropolitan University 2001/2002) und in Rotterdam und Leuven (2008). Nach 1999 war er an vielen Fachprojekten beteiligt, vor allem in Bezug auf internationale Studentenkonferenzen. In den Jahren 2004–2007 war er Mitarbeiter der Redaktion der Zeitschrift Jurisprudence. In den Jahren 2007–2009 wirkte er als Berater des Vorsitzenden des Regierungslegislativrates. Seit 2009 lehrt er extern am Lehrstuhl für Verfassungsrecht und Politologie der Juristischen Fakultät in Brünn. Er liest regelmäßig für die Tschechische Anwaltskammer vor. Er ist der Verfasser oder einer der Mitverfasser der folgenden Bücher: Kirchen und Religionsgesellschaften in der Tschechischen Republik und deren Rechtsstellung (CDK, 2006), Meinungsfreiheit (Auditorium, 2007, gemeinsam mit P. Molek), Das kommunistische Recht in der Tschechoslowakei (Masarykova univerzita, 2009, Kollektiv von Autoren), Kommentar der Charta der Grundrechten und -freiheiten (Wolters Kluwer, 2012, Kollektiv von Autoren).

Mgr. Petr Jäger, Ph.D., dal 2004 assistente del giudice della Corte Costituzionale della Rep. Ceca. Si specializza al diritto costituzionale, diritti fondamentali, diritto confessionale e teoria di diritto. Laureato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Masarykiana a Brno (Mgr., 2004; Ph.D., 2012). Effettuò un soggiorno di studio alla Manchester Metropolitan University (2001/02) e soggiorni di ricerca alle università di Rotterdam e Leuven (2008). Dal 1999 è stato autore o coautore di molti progetti specializzati, soprattutto delle conferenze internazionali studentesche. Fra 2004–2007 collaborava con la redazione della rivista „La Giurisprudenza". Fra 2007–2009 era consultore del Presidente del Consiglio Legislativo del Governo. Dal 2009 insegna alla Cattedra del diritto costituzionale e di politologia della sua facoltà d'origine a Brno e regolarmente tiene lezioni per la Camera degli Avvocati ceca. È autore o coautore dei libri "Le Chiese ed Enti religiosi nella Rep. Ceca e la loro posizione legale" (CDK, 2006), "La libertà di espressione" (Auditorium, 2007, con P. Molek), "Il diritto comunista in Cecoslovacchia" (Università Masarykiana, 2009, nel collettivo d'autori), e Comentario alla Carta dei Diritti dell'uomo e libertà fondamentali (Wolters Kluwer, 2012, nel collettivo d'autori).

Upozorňujeme na publikaci

Církve a české školství

Právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti

Záboj Horák

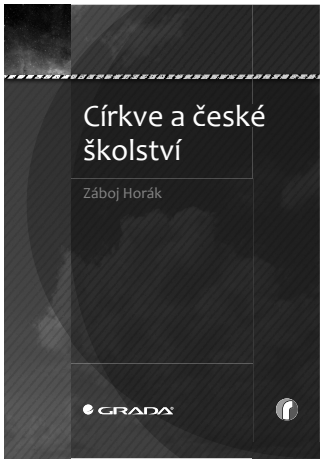

Vydala Grada Publishing, a. s.

GRADA®

ISBN 978-80-247-3623-5
264 stran

Monografie zabývající se ve třech oddílech dějinami a současným právním stavem církevního školství, výuky náboženství ve všech školách a pedagogické i badatelské činnosti teologických fakult a seminářů.

Objednávky lze uskutečnit prostřednictvím internetových stránek

www.grada.cz

Utváření biblického kánonu pohledem církevního práva

Stanislav Přibyl

1. Šíře pojmu „kánon“

První list Klementův, sepsaný na sklonku prvního křesťanského století, povzbuzuje čtenáře slovy: „Proto zanechme prázdných a lichých starostí a přidržme se slavného a vzácného pravidla našeho odkazu (*tés hagias kléseós hémon kanona*).“[1] Obsah pojmu „kánon“ zde nabývá maximální šíře oproti původně technickému významu tohoto slova.[2] Ireneus Lyonský v protignostickém spisu *Adversus haereses* z předposlední dekády druhého století upřesňuje: „Neboť jedenkaždý z nich (gnostiků), veskrze jsa převrácen, nic se nestydí, pravidlo pravdy rušiti (*regulam veritatis depravans*) a sebe samého kázati.“[3] Na druhé straně se ovšem pojem „kánon“ začal používat také jako označení praktického pravidla chování, jak o tom svědčí již Pavlova výzva: „Neboť nezáleží na obřezanosti ani neobřezanosti, nýbrž jen na novém stvoření. A všem, kdo se budou řídit tímto pravidlem (*tó kanoni tútó*), Izraeli Božímu, pokoj a slitování.“[4]

Od druhého století se začíná rozvíjet v církvi stále rozvětvenější činnost biskupských synodů, jež začínají označovat konkrétní jednotlivá závazná disciplinární pravidla, na nichž se usnesly, za „kánony“. Definitivním stvrzením této praxe na celocírkevní úrovni je pak První nicejský sněm (r. 325), který přijal dvacet takto nazvaných pravidel církevního života.[5] Touha po stvrzení úctyhodné starobylosti některých předpisů církve vedla též k utváření sbírek kánonů, jejichž původ měl

1 1 Klem 7,2; in: PG (*Patrologia graeca*) 1, s. 224.

2 Slovo *kanon* znamenalo doslova „rákos“ (srov. anglické *cane*, italské *canna* apod.) a z praktického hlediska označovalo ve starověku rákosovou měřící hůlku, používanou ve stavebnictví.

3 *Adv. haer.* 3.2.1, in: PG 7, s. 845–848; in: DESOLD, Jan Nep. Frant. (přel.), *Svatého Otce Irenea biskupa a mučedníka Patero kněh proti kacířstvím*, Praha, 1876, s. 197.

4 Gal 6, 15–16.

5 In: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 2002, s. 6–16.

sahat až k samotným apoštolům. Z většího množství takovýchto „psedoapoštolských“ kánonů se těšila obzvláštní prestiži sbírka *Canones 85 Apostolici*, jejíž životnost a závaznost stvrdil pro byzantskou církev „pětišestý“ sněm (*concilium quinsextum*) v Trullo (r. 691–692) ve svém kánonu 2: „Za překrásné a krajně pozoruhodné uznal tento svatý sněm i to, aby od nyní k uzdravení duší a vyléčení z vášní zůstalo pevných a nezničitelných osmdesát pět pravidel, jež jsme přejali a jež potvrdili před námi svatí a blažení otcové a nám předali jménem svatých a slavných apoštolů.“[6] Stojí za povšimnutí, že ani formulace sněmu neoznačuje apoštoly za přímé autory této sbírky: „Nejedná se o falzifikaci, nýbrž spíše o přesvědčení o apoštolském původu disciplíny a nauky. Normy, které obsahuje, se již v křesťanských společenstvích skutečně užívaly, takže odzrcadlují závaznou praxi a společnou nauku, ačkoli ne všechny odpovídají striktní právnické mentalitě; jsou zde totiž obsaženy rovněž liturgické normy.“[7] Liturgizující tendence užívání pojmu „kánon“ je patrná i na křesťanském Západě, totiž především v Římě, kde se takto začala označovat sama eucharistická modlitba.[8]

2. Utváření biblického kánonu na křesťanském Východě

Konečně je třeba v této souvislosti zmínit také kánon biblických knih.[9] Mezi autory, kteří se otázkou náležitosti jednotlivých spisů mezi inspirované knihy se zvláštní péčí zabývali, vyniká Eusebius Cézarejský. Ve svém nejproslulejším spisu *Historia ecclesiastica* se k tématu vrací častěji, avšak nepoužívá zde ještě pojmu „kánon“, nýbrž seznam, katalog (*katalogos*). Eusebius zemřel asi kolem roku 340, dávno předtím, než byl církví odsouzen jím tolik preferovaný teolog Órigenés,[10] a proto není divu, že mezi četnějšími místy, kde se otázkou biblického kánonu ve svých dějinách církve zabývá, lze nalézt také kompletní staro– i novozákonní kánon podle

6 In: *Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve*, Praha, 1955, s. 38.

7 FERME, Brian Edwin, *Introduzione alla storia delle fonti del Diritto Canonico. I – Il Diritto Antico fino al Decretum di Graziano*, Roma, 1998, s. 46.

8 „Eucharistická modlitba ve mši římského ritu, nazývaná ‚canon‘, tj. ‚canon actionis‘ ‚pevné pravidlo konání eucharistie‘, římský kánon. Název byl diferenční, v protikladu ke galikánské liturgické praxi byla římská anafora neproměnlivá.“ – BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, Praha, 2008, s. 177.

9 Význam slova kánon v celé jeho šíři: viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Grada Publishing, a.s., Praha, 2011, s. 60.

10 Nejdůsledněji a s definitivní platností se tak stalo ediktem císaře Justiniána, zveřejněným roku 543; in: DS (*Denzinger – Schönmetzer*) 403–411. Zkratka DS: viz *Slovník církevního práva,* s. 42, heslo Dz.

Órigena: „Při svém výkladu prvního žalmu Origenes uvádí seznam svatých knih. Doslovně tam píše: ‚Je třeba poznamenat, že podle tradice Hebreů je 22 knih Starého zákona. Tolik, kolik je písmen‘.“[11] Pospojování 39 knih hebrejského kánonu do symbolického počtu podle písmen abecedy (např. dvanáct „malých“ proroků se počítalo jako jedna kniha) je prokazatelně převzato z rabínské praxe.

Z hlediska pozdějšího vývoje řešení otázky biblického kánonu v křesťanském prostředí je však zásadní, že Órigenés nezařazuje do starozákonního seznamu žádnou jinou knihu z tzv. „alexandrijského“ kánonu řecké Septuaginty, tedy žádnou z knih, které později nazve katolická církev jako „deuterokanonické“. Je zřejmé, že na Órigena měl vliv styk s prostředím palestinské židovské komunity, a svou roli přitom samozřejmě hrála jeho vlastní znalost hebrejského jazyka. Tak je tomu ostatně též u Jeronýma, který v době, kdy se mnohé septuagintní knihy v církvi již prosazovaly, trval na původním hebrejském kánonu.

Pod Órigenovým vlivem byl ovšem bezesporu Athanasios, který v proslulém 39. velikonočním listu z r. 367 již užívá technického termínu „kánon“, a uvádí: „A tak však knih Starého zákona je počtem dvacet dvě, neboť tolikéž je písmen v užití u židů, jak jsem slyšel. Podle pořádku a podle názvů jsou to tyto: Napřed Stvoření, potom Východ, dále Levitská, pak Čísel a posléze Obnovených zákonů; za nimi následuje Jozue, Soudců, a potom Ruth; dále po pořádku čtyři knihy Královské, z nichž první a druhá se počítají za jednu knihu, taktéž třetí a čtvrtá za jednu; po nich Paralipomenon první a druhá, rovněž počítaná za jednu knihu; dále Ezdrášova první a druhá, taktéž za jednu; po nich kniha Žalmů, a potom Přísloví, pak Ekklesiastes a Píseň písní. Po nich Job; nakonec dvanáct proroků, počítaní za jednu knihu, potom Izaiáš, Jeremiáš a s ním Baruch, Pláč a List, a po nich Ezechiel a Daniel.“[12] Athanasiův seznam není ovšem pouhým soukromým míněním jakkoli významného církevního otce. Byzantská církev totiž tento list zařazuje, v souladu s již uvedeným kánonem dva Trullského koncilu, do svého kanonickoprávního řádu.

To ovšem neznamená, že by zůstalo pravoslaví v pozdějším vývoji otázky biblického kánonu Septuagintou nedotčeno, právě naopak. K definitivnímu vyjádření jej však pohnuly až v 17. století nejistoty, zapříčiněné reformačním odvrhnutím „apokryfů“. V souladu s postavením konstantinopolského patriarchy v pozici *primus inter pares* bylo ovšem v případě synodu jiného z patriarchátů zapotřebí sou-

[11] PG 20, s. 579–580.

[12] In: *Pravidla…*, s. 165.

hlasu Konstantinopole, aby jeho rozhodnutí mohlo být právně závazné pro celý pravoslavný svět. Kromě toho však bylo pravoslavné rozhodnutí ještě velkorysejší, než Tridentským koncilem předložený seznam deuterokanonických knih, o němž bude pojednáno posléze: „Podobně (jako církev katolická v případě deuterokanonických knih) se rozhodla pravoslavná církev na koncilu v Jeruzalémě roku 1672, když apokryfy uznala za knihy stejnorodé s Písmem božím a kromě spisů výše jmenovaných do nich zahrnula Ódy (Šalomounovy) a 3. knihu Makabejskou. Na synodu v Konstantinopoli v tomtéž roce bylo toto usnesení výslovně potvrzeno a bylo stanoveno, že Starý zákon obsahuje 33 knih.“[13] Pravoslavná terminologie je ovšem od katolické odlišná, neboť septuagintní knihy označuje za „nekanonické“, nikoli „deuterokanonické“. Tím se blíží k Athanasiovu pojetí, rozlišujícímu kromě kanonických knih také knihy „církevní“, eklesiastické, určené a užitečné především k výuce katechumenů: „Pro větší přesnost, ježto píši z potřeby, dodávám toto: kromě těchto jsou i druhé knihy, neuvedené do kánonu (…), avšak určené otci ke čtení nové přistoupivším a toužícím, aby byli seznámeni se slovem zbožnosti: Moudrost Šalomounova, Moudrost Sirachova, Esther, Judith a Tobiáš a tak zvané Učení apoštolů a Pastýř.“[14] Případ dvou posledních knih je specifický, neboť jde o Didaché a o Pastýř Hermův, tedy o spisy již křesťanské, které však ve výsledku nebyly pojaty do kánonu Nového zákona.

Jinak je ovšem Athanasiův velikonoční list prvním pramenem v dějinách křesťanstva, dosvědčujícím užívání ne méně a ne více než 27 knih Nového zákona. Jako podpůrná kritéria pro představu, jak se novozákonní kánon postupně rozvíjel, „prosíval“,[15] a rovněž co z „alexandrijského“ starozákonního kánonu bylo považováno za inspirované knihy, lze užít citace v dílech nejstarších církevních spisovatelů, jakož i doklady o veřejném liturgickém předčítání té či oné knihy. Liturgická recepce jednotlivých spisů se ovšem mohla geograficky lišit, jak o tom svědčí Jeroným ohledně již zmíněného spisu Hermova,[16] jenž „je pokládán za autora knihy, která se nazývá Pastýř a v některých řeckých církvích se stále ještě veřejně čte. Je to dosti užitečná kniha (*revera utilis liber*) a mnozí ze starých

[13] KAISER, Otto, *Odkaz alexandrijských Židů. Úvod do deuterokanonických knih Starého zákona*, Praha 2006, s. 17–18.

[14] In: *Pravidla…*, s. 166.

[15] Obtíže se týkaly především 2 Pt, Jak, Ju, 2J, 3J, Žid a Zj.

[16] Byl považován za Hermu, zmiňovaného v Ř 16, 14.

spisovatelů z ní citují. U latinských církví je však téměř neznámá."[17] O veřejném předčítání svědčí samo pro sebe např. samo Zjevení Janovo,[18] avšak též například tzv. druhý list Klementův.[19] Oba listy připisované Klementovi ostatně čte dodnes koptská církev v Egyptě.

Nejšířeji ovšem pojímá novozákonní kánon církev etiopská: „Zdá se, že měl 35 knih, přičemž ony nadpočetné obsahovaly také celkem osm dekretů, zvaných ‚Synodus', a některé klementinské spisy."[20] Etiopská církev tak ze všech nejzřetelněji propojila kanonicitu biblického písemnictví s kanonicitou právních předpisů. Ostatně také starozákonní etiopský kánon obsahuje některé v jiných církvích neuznávané knihy, totiž Nanebevzetí Izaiášovo, Knihu Henochovu a Knihu Jubileí.[21]

Zjevení Janovo se dodnes veřejně nečte v pravoslavné liturgii, protože pravoslaví k němu chová tradiční nedůvěru. Zcela odmítavá byla ostatně vůči Zjevení tradičně církev syrská. Historicky nepomohl ani jinak mimořádný vliv Órigenův, který „tajemné zjevení" uznával, ani Athanasiův kanonicky závazný list, kde se Janova apokalypsa, ovšemže na samém konci, rovněž uvádí. Eusebius ve věci kanonicity Zjevení váhal: „Mezi nepravé (*antilegomena*) nutno počítat Skutky Pavlovy (*Acta Pauli*), takzvaného Pastýře (Hermova), Zjevení Petrovo, kromě těchto list, který nese jméno Barnabáše a tak zvané Učení apoštolů (*Didaché*). Jak řečeno, možno sem zařadit i Janovo Zjevení, chce-li někdo."[22]

Na ustálení novozákonního kánonu bez Zjevení pak měla zásadní vliv trullánská recepce kánonu 60 Laodicejského synodu (r. 343), na nějž měl vliv postoj Řehoře Naziánského: „Přísluší čísti tyto knihy (…) Nového zákona: Čtyři evangelia: od Matouše, od Marka, od Lukáše, od Jana; Skutky apoštolské; Obecných

---

17 *De viris illustribus* 10, in: PL (*Patrologia latina*) 23, s. 626; in: HELLER, Jan M., PUTNA, Martin C. (překlad a komentář), HIERONYMUS, GENNADIUS, ISIDORUS, *Dějiny křesťanského písemnictví (De viris illustribus)*, Praha, 2010, s. 87.

18 Srov. Zj 1,3.

19 „Ne aby se zdálo, že věříme a modlíme se jen teď, když nás napomínají presbyterové, ale i když odejdeme domů. (…) A tak, bratří a sestry, když jste vyslechli Boha pravdy, přednáším vám tento list…" – 2 Klem (in: PG 1, s. 330–347) 17,3a; 19,1.

20 BROWN, Raymond E., COLLINS, Raymond F., *Canonicity*, in: BROWN, Raymond E., FITZMYER, Joseph A., MURPHY, Roland E., *The New Jerome Biblical Commentary*, New Jersey 1990, s. 1034–1054, s. 1051.

21 Srov. POLÁČEK, Zdeněk, *Etiopská církev*, in: *Parrésia. Revue pro východní křesťanství* 1 (2007), s. 131–140, s. 138.

22 In: PG 20, s. 580–581.

listů sedm: jeden Jakubův, dva Petrovy, tři Janovy, jeden Judův; Pavlových listů čtrnáct: jeden k Římanům, ke Korintským dva, ke Galatským jeden, k Efezským jeden, k Filipenským jeden, ke Kolossenským jeden, k Soluňským dva, k Židům jeden, k Timoteji dva, k Titu jeden a k Filemonu jeden."[23]

3. Starověké papežství a koncily druhého tisíciletí o biblickém kánonu

Na křesťanském Západě se postupně stále silněji uplatňovala pravomoc římských biskupů, kteří vydávali svá rozhodnutí – dekrety – samostatně, s postupně slábnoucím zapojením synodálního prvku.[24] Jistě však nelze říci, že by tím snad byli papežové svévolně odříznuti od zbytku křesťanstva; například osud rozhodnutí kánonu 33 Kartaginského synodu (r. 397; dominantní vliv zde měl Augustin) ohledně knih celého biblického kánonu svědčí o vzájemné komunikaci mezi tehdejší křesťanskou Afrikou a Římem. Seznam posvátných spisů, obsahující ve starozákonní části rovněž knihy Tobiáš a Judit, byl totiž znovu potvrzen a definitivně přijat na synodě v Hippo Regius (r. 419), přičemž tamní verze navíc obsahuje závěrečnou klauzuli: „Pro pevnost tohoto pravidla (kánonu) budiž o něm uvědomen bratr a spoluslužebník náš Bonifác, římský biskup, a ostatní biskupové těch zemí, neboť jsme přijali od otců, že tyto knihy se mají čísti v církvi."[25]

Jako samostatné papežské rozhodnutí v záležitosti biblického kánonu se ovšem představuje již tzv. *Decretum Damasi*. Ačkoli jeho definitivní podoba je novější, lze mít za to, že samotným svým základem sahá skutečně až k pontifikátu Damasa I. (366–384). Je navíc výrazně ovlivněn kánonem 60 Laodicejského synodu. Jeho definitivní podoba obsahuje v závěru „řádu Starého zákona" (*ordo veteris Testamenti*) rovněž knihy Moudrosti a Sirachovce; v „řádu dějepravných knih" (*ordo storiarum*) pak nechybí Tobiáš, Judit a dvě knihy Makabejské.[26]

---

23 In: *Pravidla…*, s. 97.

24 „Biskupové římské diecéze byli vždy součástí biskupské kolegiality, avšak už od rané křesťanské historie se od ostatních biskupů zvláštním způsobem odlišovali. Rozhodnutí římského biskupa, která měla dosah za město Řím, jsou známá již v období před císařem Konstantinem I. Velikým (306–337) a již od druhé poloviny 4. století převažují papežské listy ve formě tzv. ‚dekretální' (*litterae decretales*)." – in: VLADÁR, Vojtech, *Pramene práva Katolíckej cirkvi v historickom vývoji*, Plzeň, 2009, s. 40.

25 In: *Pravidla…*, s. 110.

26 DS 179.

Biblický kánon Inocence I. (402–417) je dán formou reskriptu, nazvaného *Consulenti tibi*, adresovaného roku 405 biskupu Exsuperiovi z Toulouse. Obsahuje již 44 knih Starého zákona; avšak hlavní pohnutkou biskupova dotazu do Říma zjevně byla kupící se lavina novozákonních apokryfů: „Vše ostatní, co bylo napsáno pod jménem Matouše či Jakuba mladšího nebo Petrovým a Janovým nebo jistého Leukia, jakož i pod jménem Tomášovým nebo jakýmkoli dalším, je třeba, jak bys měl vědět, nejen zavrhnout, nýbrž také odsoudit.“[27]

Pochopení smyslu tohoto papežského zásahu neumožňuje souhlasit s postojem evangelikálních autorů, kteří popírají potřebu definitivního rozhodnutí církevní autority a uvádějí: „Je opravdu důležité nenechat bez povšimnutí, že ačkoli neexistoval žádný církevní mechanismus – jako třeba středověké papežství – který by mohl prosadit určitá rozhodnutí, církev na celém světě přesto přijala téměř všeobecně týchž 27 knih. Nedá se říci, že církev ‚vybrala‘ kánon – spíše kánon vybral sám sebe.“[28] Ve skutečnosti však nelze od sebe separovat postupné rozpoznávání vnitřní průkaznosti jednotlivých spisů od autoritativního zajištění a definitivního stvrzení tohoto procesu. Jako hermeneutický klíč k pochopení této souvislosti může posloužit koncept smyslu pro víru (*sensus fidei*), který podle II. vatikánského koncilu náleží všem věřícím (*sensus fidelium*).[29] Nikde není ani náznaku, že by snad závazná rozhodnutí jednotlivých synod, koncilů a papežů způsobilo odpor mezi pravověrnými komunitami věřících. Konkrétní zásah Inocence I. naopak poukazuje na to, kolik ještě v pátém století kolovalo podezřelých spisů, a proto zde autorita římského biskupa vystoupila jejich zavržením ve prospěch právě onoho kánonu posvátných knih, který „vybral sám sebe“.

Nejvyšší církevní autorita západního křesťanstva pak v průběhu staletí zasahovala v případech, kdy se setkávala s jinými verzemi kánonu, než jaký se ustálil v dosahu jejího působení. Na křesťanském Západě pokračovalo svolávání ekumenických sněmů také ve druhém tisíciletí a byly to právě ony, které byly před problém kanonicity posvátných spisů podvakráte postaveny. Poprvé tomu bylo na

---

27 DS 213.

28 CARSON, D. A., MOO, Douglas J., *Úvod do Nového zákona*, Praha 2008, s. 648.

29 „Celek věřících, kteří mají pomazání od Svatého (srov. 1 Jan 2,20 a 27), se nemůže mýlit ve víře. Tuto svou neobyčejnou vlastnost projevuje prostřednictvím nadpřirozeného smyslu pro víru celého lidu, když ‚od biskupů až po poslední věřící laiky‘ dává najevo svůj obecný souhlas ve věcech víry a mravů.“ – *Lumen gentium* 12,1.

unijním koncilu florentském (1439–1445), který v bule adresované koptům uvádí kánon již v definitivní podobě, kterou později recipoval i tridentský koncil.[30]

Tridentinum pak rozhodovalo ve věci biblického kánonu během svého šestého sezení, a to za situace, kdy se již reformační církve přiklonily zpět k hebrejskému kánonu starozákonních knih, čítajícímu 39 spisů, jak o tom svědčí mnohé konfese, mezi nimi zejména tzv. Druhé helvetské vyznání: „Při tom ovšem nikterak nezastíráme, že staří nazvali některé knihy Starého zákona Apokryfy, jiní je pojmenovali Církevní. Chtěli totiž, aby v církvích byly sice čteny, ne však povýšeny na takovou autoritu, že by potvrzovaly víru. Tak připomíná i Augustin v 18. knize spisu O městě Božím v kap. 38, že knihy Královské uvádějí jména a knihy některých proroků, ale dodává, že nejsou pojaty do kánonu, a že k zbožnosti stačí ty knihy, které máme."[31]

Je zřejmé, že závazným usnesením a formulacím evangelických konfesí předcházely osobní postoje samotných reformátorů, mezi něž v případě starozákonního biblického kánonu patří například Lutherovo odmítnutí druhé knihy Makabejské ve vztahu k nauce církve o očistci.[32] Polemika zachvátila ovšem také opačný, protireformačně vyhraněný pohled.[33] Tridentský koncil zmiňuje v dekretu *Sacrosancta œcumenica* „pochybnosti" ohledně posvátných knih, které zjevně souvisejí s nedostatkem jistoty, zda seznam florentského koncilu byl již pevně a nezvratně recipován: „Aby se bylo možno vyhnout pochybnostem ohledně knih, které tento koncil uznává, považoval za vhodné připojit k tomuto dekretu jejich seznam. Jsou to následující: ze Starého zákona: pět Mojžíšových, tedy: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Jozue, Soudcové, Rút; čtyři Králů; dvě Paralipomenon; první a druhá Ezdrášova (zvaná Nehemiášova); Tobiáš, Judit, Ester, Job; sto padesát žalmů Davidových; Přísloví, Ekklesiastes, Píseň písní, Moudrost, Ekklesiasticus, Izaiáš, Jeremiáš s Baruchem, Daniel; dvanáct menších proroků (…);

30 In: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*…, s. 572.

31 In: *Čtyři vyznání. Vyznání augsburské, bratrské, helvetské a české se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*, Praha, 1951, s. 192 (II, 6).

32 2 Mak 12, 43–46.

33 „Již v tom je nedůslednost protestantismu, že *jedině* Písmo svaté uznává za pramen víry, tradici však popírá; vždyť o kanonicitě Písma, o jeho hodnověrnosti se dovídáme jedině a právě z tradice. Apokryfní knihy, jež nazývají protestanté miláčky papežství a mezi něž počítají: knihu Tobiáš, Judith, dodatky k Ester, knihu Moudrosti, knihu Ježíše Sirachovce, knihu Baruch, 3 dodatky ke knize Daniele, 3. a 4. knihu Ezdrášovu, 1. a 2. Makabejské, jako apokryfní by musely být poznány opět jenom z *tradice*." – KUBALÍK, Josef, *Křesťanské církve v naší vlasti*, Praha, 1987, s. 67.

první a druhá kniha Makabejských.“[34] Novozákonní seznam tridentského dekretu pak čítá tradičních 27 knih v obvyklém pořadí. Pojem knih „deuterokanonických“ oproti knihám „protokanonickým“ je třeba také správně chápat: „Tato distinkce, k níž pravděpodobně přispěl Sixtus ze Sieny (1520–1569), neznamená, že protokanonické knihy jsou ‚kanoničtější‘ než deuterokanonické. Rozdíl spočívá spíše v tom, že protokanonické byly přijaty bez pochybností nebo s menšími pochybnostmi, zatímco ohledně deuterokanonických se nastolovaly závažnější otázky.“[35]

Závěrem

Potřeba závazného seznamu posvátných knih více či méně vyvstává v každém náboženství, které se opírá o psané dokumenty. Známý je například pojem „pálijský“ kánon, jehož uznáním a upřesňováním se zabývala většina ze šesti koncilů théravádového buddhismu, které tak byly nuceny diferencovat mezi velkým množstvím písemných památek.[36] Také reformační návrat k původnímu hebrejskému kánonu Starého zákona může vlastně představovat zpětnou recepci závazného rozhodnutí, totiž kánonu podle rabínského „koncilu“ v Jamnii (Jabne) z konce prvního století. Navíc si lze povšimnout, že i reformátoři museli přes své teologické preference (např. Lutherův despekt vůči Jakubovu listu) přijmout již autoritativně fixovaný kánon novozákonní. Pro definitivní rozhodnutí katolické církve v případě Tridentského koncilu svědčí šíře jím přijatého starozákonního kánonu, „nediskriminační“ pojímání a řazení novozákonních spisů, ale především jistota definitivního a církevněprávně relevantního rozhodnutí právě tam, kde dosud snad přetrvávaly pochybnosti.

---

34 In: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta…*, s. 663–664.

35 *The New Jerome…*, s. 1035.

36 „Mohly být připojeny didaktické příběhy o zázracích a nadpřirozených bytostech (*dévech*), aby upoutaly pozornost laických věřících. Ale jádrem písma je vlastní slovo Vznešeného…“ – NYANASATTA, C., *Základy buddhismu. Buddhismus jako filosofie 20. století*, Praha, 1992, s. 23.

Resumé

Studie rozebírá proces utváření biblického kánonu z hlediska právně relevantní závaznosti. Nejprve poukazuje na rozmanitost používání pojmu „kánon“ a poté se věnuje východním církvím, které historicky oscilovaly mezi úzkým hebrejským kánonem a naopak velice širokým katalogem biblických spisů. Studie upozorňuje na diferenciaci závaznosti pramenů, z nichž se o utváření biblického kánonu dozvídáme, přičemž nejvyšší právní sílu na křesťanském Západě mělo rozhodnutí Tridentského koncilu, které do kánonu definitivně zahrnulo i tzv. deuterokanonické knihy.

Summary

Creation of the Biblical Canon through the Prism of Church Law

The article reviews the process of the creation of the biblical canon through the prism of legitimacy. First the article surveys the various usages of the term “canon” and then focuses on the Eastern churches, which historically oscillated between the very narrow Hebrew canon and the very broad catalogue of Biblical writings. The article notes the differences in the legal sources, from which we learn the process of the creation of the Biblical canon; the decisions of the Trident Council received the highest legitimacy in the Christian West when it added the deuterocanonical books.

Zusammenfassung

Gestaltung des biblischen Kanons vom Standpunkt des Kirchenrechts

Die Studie analysiert den Vorgang der Gestaltung des biblischen Kanons vom Standpunkt seiner rechtlichen Verbindlichkeit. Zunächst wird auf die Vielfältigkeit der Benutzung des Begriffs „Kanon“ hingewiesen, demnächst werden die Ostkirchen behandelt, die zwischen dem engen hebräischen Kanon und einem demgegenüber sehr breiten Katalog der biblischen Schriften geschwankt haben. In der Studie wird auf eine Differenzierung der rechtlichen Verbindlichkeit der Rechtsquellen, die uns über die Gestaltung des biblischen Kanons informieren, gedeutet. Dabei hat im christlichen Westen die höchste rechtliche Verbindlichkeit Tridentinisches Konzil gehabt, das in den Kanon auch die sog. deuterokanonischen Bücher einbezogen hat.

Riassunto

La formazione del canone biblico dal punto di vista del Diritto Canonico

L’articolo studia il processo della formazione del canone biblico dal punto di vista dell’obbligatorietà giuridica. All’inizio fa vedere una diversità nell’uso della nozione “canone”

e poi si concentra alle Chiese orientali che storicamente oscillavano tra il canone strettissimo ebreo e svariato catalogo di scritti biblici. Lo studio sottolinea una differenziazione dell'obbligatorietà delle fonti dalle quali si trae la conoscenza sulla formazione del canone biblico. La decisione del maggior rilievo giuridico nell'Occidente cristiano fu fatta dal Concilio di Trento con il quale vengono inseriti nel canone definitivamente anche i libri deuterocanonici.

O autorovi

Doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., JC.D, je knězem katolické arcidiecéze pražské. Vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval s prací „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989". Je soudcem Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního práva na teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a duchovním správcem kostela sv. Gabriela v Praze na Smíchově.

Doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., JC.D, is a priest of the Catholic Prague Archdiocese. He studied at the Law School of Charles University in Prague and the Canon Law Faculty at the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. He received the degree of docent following a successful defense of his study "The Czech State Law on Churches since 1989." He is a judge of the Metropolitan Church Court in Prague, teaches church law at the Theological School of South Bohemian University in České Budějovice and serves as a spiritual administrator of the St. Gabriel Church in Prague–Smíchov.

Univ.-Doz. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., JC.D, absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die Fakultät des kanonischen Rechts des Instituts für Staats- und Kirchenrecht der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Er habilierte sich an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava mit der Arbeit „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989" als Universitätsdozent. Er ist Richter des kirchlichen Metropolitangerichts in Prag und lehrt Kirchen- und Staatskirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er ist auch als Seelsorger der St. Gabriel Kirche in Prag–Smíchov tätig.

Doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., JC.D., sacerdote cattolico della arcidiocesi di Praga, laureato in diritto alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Carlo a Praga ed alla Facoltà di Diritto Canonico dell'Istituto Utriusque Iuris presso la Università Pontificia Lateranense a Roma. Si è abilitato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava con la tesi „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989" (Diritto Ecclesiastico Ceco dopo il 1989). È giudice del Tribunale Metropolitano a Praga, insegna il Diritto Canonico alla Facoltà Teologica della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice ed è rettore della chiesa di S. Gabriele a Praga–Smíchov.

František Štěch: Tu se jim otevřely oči

Zjevení, víra a církev v teologii kardinála Avery Dullese SJ

Refugium Velehrad-Roma s.r.o., Olomouc, 2011, 368 s., ISBN 978-80-7412-093-0

Zdálo by se, že velké postavy teologů, kteří svým bádáním významně určovali myšlenkový kvas, z něhož čerpal Druhý vatikánský koncil, pochází především z německého nebo francouzského prostředí. Proslulá jsou například jména Rahner, von Balthasar, nebo De Lubac či Daniélou. Mladý teolog František Štěch, který působí na katedře systematické teologie Teologické fakulty Jihočeské univerzity, poukazuje svou aktuální publikací, že nejen „Rýn se vlévá do Tibery", nýbrž také druhá strana Atlantiku měla koncilu co nabídnout. Představuje českému čtenáři komplexní pohled na život a dílo amerického fundamentálního teologa Avery Dullese SJ. Na rozdíl od svých evropských protějšků znal tento teolog například myšlení amerického evangelikalismu, takže také „biblickou, či evangelikální ortodoxii" mohl uvést do svého rozvětveného systému (s. 111). Roku 2001 jej vyznamenal papež Jan Pavel II. kardinálským purpurem za celoživotní zásluhy v oblasti teologie. Je známo, že například pokoncilním vývojem zklamaný Karl Rahner takovouto nabídku odmítl. Dulles však přikročil ke kompromisnímu řešení, zajímavému z kanonickoprávního hlediska: zažádal totiž o dispens z povinnosti, aby jako kněz, jmenovaný kardinálem, přijal biskupské svěcení, jak to žádá kán. 351 CIC/1983 (s. 37).

Klíčovým pojmem, „leitmotivem" Dullesova myšlení, které autor knihy synteticky představuje, je „model", resp. „modely". Ty se pak třídí ve vztahu ke třem klíčovým kategoriím fundamentální teologie, jimiž jsou Zjevení, víra a církev. Například modelů církve je podle Dullese pět: institucionální (církev jako instituce), komunionální (církev jako mystické společenství), sakramentální (církev jako svátost), kérygmatický (církev jako zvěstovatelka) a diakonální (církev jako služebnice). Pro Dullese je příznačné, že ani na institucionálním modelu nevidí pouze negativa, ačkoli přiznává, že na jeho základě může docházet k omezování svobody teologického bádání a k přílišnému „klerikalismu, juridicismu a triumfalismu" (s. 275).

Komparace modelů církve tak, jak ji představuje Dulles, může pomoci také kanonistům, pokud zkoumají to nové, co oproti CIC/1917 přinesl Kodex kanonického práva z roku 1983 a Kodex kánonů východních církví z roku 1990. Kanonistika vůbec potřebuje hlubší zakotvení v ekleziologii a teologii obecně. Šíře komparativního myšlení kardinála Dullese pomáhá základní orientaci, ujasnění pojmů a konceptů. Proto může být kniha o tomto teologovi užitečná i těm, kdo se zabývají církevním právem.

Významným prostředníkem k osobě i myšlení kardinála Dullese byl autorovi knihy prof. Karel Skalický, významný český exilový teolog, dnes vyučující rovněž na Teologické fakultě Jihočeské univerzity, jemuž je kniha s vděčností připsána.

Stanislav Přibyl

Ignác Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová: Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem

v právně-historickém a teologickém kontextu

KEY Publishing s.r.o., Ostrava–Přívoz, 2011, 421 s., ISBN 978-80-7418-097-2 v koedici s The European Society for History of Law, Brno, ISBN 798-80-904522-9-9.

Ve Společnosti pro církevní právo, na večeru konaném dne 14. listopadu 2011, byl představen bohatý přehled kanonickoprávní literatury a s ní související literatury právněhistorické, která u nás vyšla roku 2011. Mezi představenými tituly bylo i toto mohutné dílo.

V jeho úvodu autoři upozorňují na „téměř nepřeberné množství" literatury všeho druhu o hraběti Šporkovi. Na předním místě zmiňují dvě rozsáhlé šporkovské monografie z pera prof. Pavla Preisse, které nepochybně vzbudily značnou pozornost české čtenářské veřejnosti.[1] Vyzdvihují i základní monografii v německém jazyce od Heinricha Benedikta, která vyšla ve Vídni roku 1923 pod názvem „Franz Anton Graf von Sporck".

Autoři vyjadřují svou naději, že „předkládaná publikace není oním pověstným ‚nošením sov do Athén', nýbrž že zaplňuje jedno z dosud ‚bílých míst' v biografické literatuře o Šporkovi" (s. 10), a lze jim jistě dát úplně zapravdu. Jak uvádí nadpis knihy, autoři se soustřeďují na právní a teologickou problematiku jednoho z nejzajímavějších výseků Šporkova života, na trestní řízení, které bylo proti němu v letech 1630–1633 vedeno, a sice pro kacířství, resp. „pro jeho šíření a pro urážky světských a církevních úřadů", před Větším zemským soudem Království českého (tedy před soudem světským, složeným převážně ze zástupců šlechty). Publikace rekonstruuje na základě objevených prvotních pramenů tento v Čechách ojedinělý proces, neboť „žádný jiný šlechtic u nás z kacířství obžalován nebyl" (jak je uvedeno na obálce recenzované publikace).

[1] PREISS, Pavel, *Boje s dvouhlavou saní; František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Vyšehrad, Praha, 1981; PREISS, Pavel, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2003.

Nicméně kniha v mnoha směrech značně přesahuje naznačenou tématiku. Zabývá se životem Františka Antonína hraběte Šporka (1662–1738), výrazné a svérázné osobnosti českého baroka, ve všech životních souvislostech, staví do kontrapozice názory různých badatelů a polemizuje s nimi. S psychologizující hloubkou usiluje o vystižení typických povahových rysů svého hlavního protagonisty. Právní a teologický rámec nejen předmětného soudního sporu, ale veškerého Šporkova vystupování na veřejnosti je vyložen natolik podrobně, že publikaci nelze než doporučit jako zevrubné uvedení do české historie konce sedmnáctého a první poloviny osmnáctého století obecně.

V životopisném portrétu Františka Antonína, který je obsahem první kapitoly, se dovídáme, že byl prvorozeným synem Jana Šporka (1595–1679), „selského synka" z vestfálské obce Westerloh. Ten se mimořádně vyznamenal na vojenském poli: bojoval totiž úspěšně na straně katolických vojsk proti protestantům i proti Turkům. Byl za to habsburským císařem povýšen na generálporučíka jezdectva a od roku 1647 byl, poté co ho paderbornský katolický kníže–biskup propustil z poddanského svazku, postupně nobilitován: nejprve na říšského svobodného pána, později na dědičného říšského hraběte. Nakonec získal inkolát Království českého, který autoři vysvětlují „s dávkou nadsázky" jako jakýsi druh „státního občanství", ovšem šlechtického (s. 15). To nakonec přineslo aspoň mužským členům rodiny stavovskou povinnost naučit se českému jazyku (a jak je na s. 19 poznamenáno, je čeština životopisci uváděna mezi jazyky, které mladý František Antonín ovládal, tedy přinejmenším částečně, i když bez viditelné záliby).

S Čechami, a to výlučně s nimi, je pak natrvalo spjat osud celého nově založeného šlechtického rodu šporkovského. Jan Špork zakupoval a vlastnil své statky jen na území Země české, a po něm je zdědili oba jeho synové, František Antonín a Ferdinand Leopold.

František Antonín Špork se narodil 9. března 1662 v Lysé nad Labem (ke sporu o místo jeho narození viz s. 15). Jeho matka pocházela z meklenburského junkerského rodu von Fineke. Vyrůstal společně se svým mladším bratrem v Heřmanově Městci. Po studiích na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze[2] podnikl se svým vychovatelem řadu cest do mnoha evropských zemí. Několik let po smrti svého otce,

[2] Autoři uvádějí, že na uvedené univerzitě „…studoval nejprve filosofii, nutnou pro další studium na některé ze tří fakult a potom, jak bylo u šlechtice obvyklé, právo, patrně také s určitým pensem z práva kanonického" (s. 185).

a to v roce 1684, byl českou dvorskou kanceláří prohlášen za zletilého, a ujal se správy svého dědictví – panství Lysá, Choustníkovo Hradiště, Malešov a Konojedy (viz s. 16–17). V roce 1687 se oženil s Františkou Alžbětou Apolonií Swéertsovou z Reistu (van der Reest), z rodu slezského, ale pocházejícího z Bruselu.

Mezi významnými příbuznými Františka Antonína Šporka budiž jmenována především jeho dcera Marie Kajetána, představená kláštera celestýnek v Choustníkově Hradišti, hrabětem založeného na jeho panství, a synovec Jan Rudolf Špork, auxiliář (světící biskup) působící v pražském arcibiskupství.[3]

Temperamentní, mnohostranně nadaný a bystrý František Antonín měl vášnivou zálibu ve výtvarném umění, jehož byl mecenášem. Nad jiné o tom svědčí světoznámá sbírka sochařských výjevů alegorického významu na zámku Kuks. Ale snad ještě větší význam hrála v jeho životě vášeň pro knihy, která jej přivedla k založení tiskárny v Lysé nad Labem a v souvislosti s tím později i před soudní stolici v roli žalovaného pro vydávání knih s obsahem „kacířským".

Autoři předřazují svému výkladu o bohaté ediční činnosti v Lysé a následujícím procesu před Vyšším zemským soudem v Praze několik postřehů o vlastnostech a povaze hraběte. Postavy byl středně veliké, korpulentní. Zdraví mu sloužilo celkem dobře, i když si stále naříkal a je svými životopisci podezírán z hypochondrie. Ráno nemohl pro slabost ani vstát, odpoledne se už účastnil honu (s. 19). Lovecká vášeň ho vedla k zálibě v honu v jeho nejtvrdší formě – štvanici na zvěř.

Velice miloval úřady, tituly a pocty. Naopak, správním povinnostem a námaze s těmito úřady spojenými, se vyhýbal – což autoři omlouvají poukazem, že to bylo mezi tehdejší šlechtou běžné. Mimořádné – podle autorů až chorobné – bylo jeho sudičství. Přitom obvykle neúspěšné. Soudil se dokonce se svým advokátem o palmáre: „…tento spor ho pro jeho furianství dovedl až do dlužnického vězení v těsném sousedství už tehdy legendární Daliborky …" Jiným byl jeho spor „…s Českou komorou o plavení klád na Labi, se správou brandýské komorní državy o honební právo atd. atd. …" (s. 23–24). Právníky neměl rád, vytýkal jim právnický šlendrián a rabulistiku, považoval se sám za oběť pronásledování pro Pravdu a Spravedlnost. Pokud jde o vášnivou hru v karty, tam byl obvykle úspěšný.

[3] V pozn. 30 pod čarou autoři vysvětlují v souvislosti s církevním postavením biskupa Jana Rudolfa Šporka rozdíl mezi pojmy koadjutor a auxiliář, i historický vývoj užívání výrazu sufragán v českém a polském kontextu. Činí tak se slovníkářskou brilantností.

Za výhru nad saským kurfiřtem Augustem Silným dal na vrchu Vysoká u Malešova postavit „Belveder“ s kaplí.

Mezi kladnými vlastnostmi hraběte autoři vyzdvihují jeho spořádanost v intimním životě (vše svědčí o jeho naprosté manželské věrnosti) a uměřenost pokud jde o holdování alkoholu, v té době až neobvyklou.

Ve vztahu k poddaným se nelišil příliš od ostatních příslušníků svého stavu. Rád vystupoval v roli dobrodince, ale jeho správci „dřeli“ poddané tak jako jinde. „Mluví-li se (či spíše: mluvívalo-li se) o Šporkovi jako o koryfejovi společenského pokroku, pak jde o dobovou interpretaci, stejně jako je mýtem jeho údajné svobodné zednářství …“ (s. 25).

Špork byl v náboženském ohledu dobrým katolíkem, vždyť nakonec služba katolickému císaři vynesla jeho otce společensky vysoko vzhůru. Po meči pocházel z krajiny severní výspy německého katolicismu ve Vestfálsku, špičky demografického území, jako „jazyk“ vklíněného mezi převážně evangelické oblasti. Statek, na němž vyrůstal jeho otec, byl na světském území katolického biskupa paderbornského (viz s. 185). Po přeslici byl však František Antonín spojen s ryze evangelickou částí Německa. Jeho matka „musela“ konvertovat ke katolictví; nepřekvapuje tedy, že sám měl dost dobré informace o novém, zbožnost oživujícím hnutí mezi tehdejšími evangelíky, zvaném pietismus.

Rod manželky Františka Antonína Šporka, s nímž byl několikanásobně spřízněn, pocházel z Belgie, která stejně jako severní Francie byla v té době stále ještě domovem hnutí jansenistického. Tedy další zdroj informací o duchovním proudění v tehdejší Evropě, inspirující nadšeného knihtiskaře.

První prerekvizitou, uvádějící do právní problematiky Šporkova kacířského procesu, je popis rekatolizační legislativy v pobělohorských Čechách, počínaje patentem z roku 1624 o katolictví jako jediném povoleném náboženství v Čechách a na Moravě, přes Obnovené zřízení zemské z roku 1627 až po „protikacířskou“ legislativu Karla VI.

Druhou prerekvizitou je popis katolického teologického pohledu na fenomén kacířství, zejména na starověké a středověké hereze. Za obzvláště zajímavý lze považovat oddíl uvedený pod názvem „Inkvizice – draze zaplacený pokrok v procesním trestním právu“ a hned následující exkurz o něčem trochu jiném, a sice o čarodějnických procesech. Následuje výklad o změně pohledu na kacířství v okamžiku rozdělení západní církve v důsledku vystoupení reformace,

nejprve české, později světové. Jako odpověď na tuto změnu je pojednáno velmi zasvěceně a podrobně o učení tridentského koncilu (1545–1563) a jeho právních konsekvencích.

Velmi zajímavý je výklad o „potridentských" herezích. Jako první je uveden francouzsko-nizozemský jansenismus, pochmurná a přísná víra, kritická v mnoha směrech, která byla nakonec katolickou církví roku 1653 odsouzena. Na s. 164 se můžeme seznámit s pěti odsouzenými jansenistickými tezemi. Jen jakousi menší odbočkou je výklad o mystickém směru zvaném kvietismus, založeném aragonským teologem Miguelem de Molinos. Výklad o luterském pietismu, nejen původním, s epicentrem v Halle nad Sálou, ale i zvláštním, bratrském, pěstovaném v Zinzendorfově Ochranově (Herrnhutu) a posléze v celé Jednotě bratrské, je nepochybně významný. Dlužno upozornit, že v této souvislosti je užito na několika místech výrazu „reformovaná" církev nepřesně, a sice k označení církve luterské, ač v protestantské literatuře je to obvykle technický termín pro kalvinimus.

V dalších částech se píše o neshodách Šporkových s jezuity v klášteře Žireč, násilných prohlídkách Kuksu, seznamech „závadné" literatury vydávané v tiskárně v Lysé nad Labem a nakonec o samé obžalobě hraběte Šporka „nejmilostivějším reskriptem císaře Karla VI. ze dne 12. října 1729". V únoru 1730 podal veřejný žalobce Jan Blovský trestní obžalobu. Následující výklad o jejím projednání u Vyššího zemského soudu ve všech procesních stadiích je dílem autorů jako skvělých znalců soudně-procesní problematiky.

Výsledek řízení – rozsudek z roku 1733 – byl mírný. Obžalovaný nebyl postižen ani vězením, ani ztrátou inkolátu, ani likvidačním majetkovým trestem, jak o to usilovala obžaloba. Hraběti byla vina přiznána jen zčásti a uložena jen docela snesitelná pokuta. Odsouzený – rozený furiant – odmítl zaplatit a pokuta byla na něm vymožena exekučně.

Skvělé je přetištění originálního znění procesních úkonů v originále i překlad do češtiny. Zvláště cenná je bohatá bibliografie, zejména též chronologicky uvedené dosud nepublikované prameny.

Jiří Rajmund Tretera

Upozorňujeme na publikaci

Slovník církevního práva

Jiří Rajmund Tretera – Záboj Horák

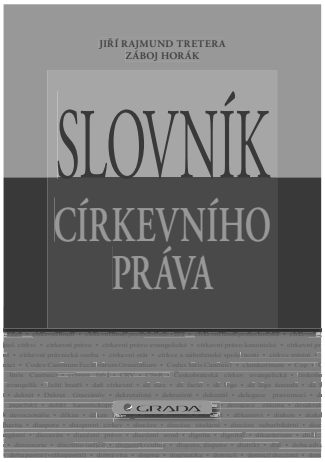

Vydala Grada Publishing, a. s.

GRADA®

ISBN 978-80-247-3614-3
152 stran

Významový slovník, osvětlující pojmy církevního práva různých církví, kanonického práva katolické církve i státního konfesního práva.

Objednávky lze uskutečnit prostřednictvím internetových stránek

www.grada.cz

47. kongres Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Mülheim nad Ruhrem 2012

Ve dnech 11. 3.–13. 3. 2012 se konala konfesněprávní konference Essenské rozhovory o státu a církvi, pořádaná každoročně vždy v březnu v budově Katolické akademie Wolfsburg v Mülheimu nad Ruhrem, v Severním Porýní–Vestfálsku.

Tématem tohoto ročníku byly **Rámcové finanční podmínky církevní činnosti.**

Konference se zúčastnilo 130 odborníků na konfesní právo z celého Německa, Rakouska, Nizozemí, Španělska a České republiky. Všechny hosty včetně zástupce České republiky Dr. Záboje Horáka srdečně přivítali Dr. Burkhard Kämper z Essenu, hlavní organizátor konference, a Prof. Dr.iur. Heiner Marré z Bochumu, zakladatel konference a čestný člen naší Společnosti pro církevní právo.

V pondělí 12. 3. dopoledne přednášel Prof. Dr. Ferdinand Kirchhof z Tübingenu, vicepresident Spolkového ústavního soudu, o základech německého systému financování církví.

V pondělí 12. 3. odpoledne vystoupil Prof. Dr. iur. Michael Germann z právnické fakulty univerzity v Halle nad Sálou/Wittenbergu, který se věnoval evangelickému církevnímu majetkovému právu v Německu, tj. správě majetku jednotlivých evangelických církví na celém území Spolkové republiky, sdružených do Evangelické církve v Německu (EKD). Na něho navázal Prof. Dr. Rüdiger Althaus z Paderbornu, který hovořil o struktuře majetku jednotlivých právnických osob v katolické církvi v Německu a jeho správě.

V úterý 13. 3. přednášela Dr. Claudia Leimkühler z Kolína nad Rýnem o významu dohledu a kontroly při správě církevního majetku a církevních financí, jak ji provádějí církevní katolické instituce v SRN.

Konferenční jednání řídil Prof. Dr.iur. Christian Starck z Göttingenu, předseda tamější akademie věd. V úterý 13. 3. před zahájením jednání předal svou funkci předsedajícího konference Essener Gespräche přítomnému Prof. Dr. iur. Paulu Kirchhofovi, profesoru veřejného práva na univerzitě v Heidelberku, emeritnímu soudci Spolkového ústavního soudu.

Během konference Dr. Záboj Horák vystoupil s diskusním příspěvkem o financování církví a náboženských společností v ČR. Záznam příspěvku bude publikován v připravovaném sborníku z konference.

S Prof. Dr. Wilhelmem Reesem z univerzity v Innsbrucku, vydavatelem sborníku o aktuálních problémech konfesního práva v Evropě, byly dojednány poslední otázky týkající se vydání příspěvku o České republice v uvedeném sborníku. Sborník vyjde v nakladatelství Duncker und Humblot v Berlíně v roce 2012.

Záboj Horák

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht
Dalla Società per il diritto delle Chiese

Vzpomínka na prof. ThDr. JUDr. Miroslava Zedníčka (1931–2012)

Když jsme v Revue církevního práva č. 51–1/2012 vzpomněli osmdesátých narozenin prof. ThDr. JUDr. Miroslava Zedníčka, nikdo z nás netušil, jak záhy se s ním budeme loučit. Pan profesor zemřel v litoměřické nemocnici v neděli 19. února 2012. Pohřben byl v Tišnově v pondělí 27. února 2012.

Zevrubný životopis pana profesora vyšel v Bulletinu advokacie č. 11/2011, na s. 76, pod titulem „Profesor Miroslav Zedníček – katolický kněz, univerzitní profesor a advokát osmdesátiletý“. Autor článku JUDr. Petr Poledník, místopředseda České advokátní komory a advokát v Brně, přináší podrobné informace o Zedníčkově profesním životě. Připomíná mimo jiné, že M. Zedníček, od roku 1961 asistent litoměřické bohoslovecké fakulty, byl z fakulty státními orgány v roce 1965 vypovězen. Popisuje soudní spor o neplatnost tohoto aktu, který M. Zedníček vedl a v němž nakonec úspěšně obstál. To jistě přispělo k jeho trvalému zájmu též o právo světské a světskou advokátní činnost.

V závěru života prof. Zedníčka byl jeho přínos pro právní vědu oceněn na 7. ročníku soutěže pořádané společností epravo.cz a Českou advokátní komorou, týkající se všech právních profesí. Prof. Miroslav Zedníček obdržel při této příležitosti titul Právník roku 2011 v kategorii Občanské právo.

Gratulace členům Společnosti pro církevní právo

R. D. Mgr. Tomáš Roule byl s účinností od 15. ledna 2012 jmenován a ustaven kanovníkem Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.

Rev.mus Miroslav Konštanc Adam OP byl 26. března 2012 jmenován rektorem Papežské univerzity sv. Tomáše Akvinského v Římě. Jmenovací dekret mu předal Rev.mus Bruno Cadoré OP, generální magistr Dominikánského řádu, Velký kancléř Univerzity, se souhlasem Kongregace pro katolickou výchovu.

From the Church Law Society

Remembering Professor ThDr. JUDr. Miroslav Zedníček (1931–2012)

When Church Law Review No. 51–1/2012 noted the 80th birthday of Professor ThDr. JUDr. Miroslav Zedníček, we did not realize that it would be so shortly thereafter that we would have to pay our final respects to him. Professor Zedníček passed away in the Litoměřice hospital on Sunday, 19 February 2012. The funeral took place in Tišnov on Monday, 27 February 2012.

A detailed portrait of his life, entitled "Professor Miroslav Zedníček – A Catholic Priest, University Professor, and an Attorney at Eighty," was published in the Bulletin of the Bar No. 11/2011 at p. 76. The author, JUDr. Petr Poledník, the vice-president of the Czech Bar Association and an attorney in Brno, wrote in detail about Professor Zedníček's professional life. Among the other points he makes, he reminds readers that Miroslav Zedníček, who had served since 1961 as an assistant professor at the Litoměřice Theological School, was expelled from the School by the state administration in 1965. Miroslav Zedníček initiated a court proceeding concerning the invalidity of the act, in which he represented himself and won the case. This experience contributed to his ongoing interest in secular law and the work of the secular Bar.

At the end of his life, Professor Zedníček's professional contribution was recognized at the 7th annual competition for all legal professions, which took place in Brno on 27 January 2012. In the competition, which is organized by epravo.cz and the Czech Bar Association, Professor Zedníček received the title Lawyer of the Year for 2011 in the category of Civil Law.

Congratulations to the Members of the Church Law Society

As of 15 January 2012 R. D. Mgr. Tomáš Roule was appointed a canon to the Metropolitan Chapter at St. Vitus in Prague.

On 26 March 2012, Rev.mus Miroslav Konštanc Adam OP, was appointed Rector of Pontifical University of St. Thomas Aquinas in Rome. Rev.mus Bruno Cadoré OP, Master General of the Dominican Order, and Grand Chancellor of the University, passed him over the Decree of Nomination, with an approval of the Congregation for Catholic Education.

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten
Le notizie corte

Kreace nových kardinálů

Na slavnost Epifanie 6. ledna 2012 při modlitbě Anděl Páně oznámil Svatý Otec v Římě jména nově jmenovaných kardinálů Svaté Církve Římské. Jedním z nich byl ThLic. Dominik Duka OP, metropolita arcibiskup pražský, primas český.

Vlastní jmenovací akt proběhl v sobotu 18. února 2012 dopoledne v Římě, v bazilice sv. Petra, při úplném zasedání sboru kardinálů, zvaném mimořádnou konzistoří. Kardinál Dominik Duka obdržel jako kardinál-kněz titul kostela sv. Marcelina a Petra v Římě (nedaleko Lateránu).

Mezi novými kuriálními kardinály je významný kanonista Francesco Coccopalmerio, titulární arcibiskup, prezident Papežské rady pro legislativní texty.

Prezentace slovenského překladu Kodexu kánonů východních církví

Dne 22. února proběhla na Řeckokatolické teologické fakultě v Prešově mezinárodní vědecká konference „Ornamento Ecclesiae omni“ u příležitosti vydání slovenské oficiální verze CCEO. Vědeckými garanty konference byli prof. Leszek Adamowicz z Lublinu a doc. František Čitbaj z Prešova, překladatel Kodexu. Na konferenci vystoupili prešovský arcibiskup – metropolita Ján Babjak SJ a košický eparchiální biskup Milan Chautur CSsR. Samostatné vědecké příspěvky přednesli doc. Stanislav Přibyl z Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovich, JUDr. Alena Krunková z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích a JCLic. Jurij Popovič, soudní vikář prešovské metropolie.

Slovenský překlad Kodexu kánonů východních církví je možné si zakoupit na všech řeckokatolických biskupských úřadech na Slovensku.

Brief News

New Cardinal Creation

The Holy Father announced the names of those elevated to the position of cardinal of the Holy Roman Church on the holiday of the Epiphany on 6 January 2012, at the Angel of the Lord prayer. One of the new cardinals is ThLic. Dominik Duka OP, Metropolitan Archbishop of Prague and the Primate of Bohemia.

The elevation took place on Saturday, 18 February 2012, in Rome in the St. Peter Basilica, at a meeting of the Special Consistory of the College of Cardinals. Cardinal Dominik Duka was proclaimed a cardinal-priest of the Church of St. Marcelino and Peter in Rome (close to Lateran).

One of the new curial cardinals is the renowned canon law expert Francesco Coccopalmerio, a titular archbishop and the president of the Pontifical Council for Legislative Texts.

Presentation of a Slovak Translation of the Code of Canons of the Eastern Churches

An international conference, "Ornamento Ecclesiae Omni", took place on 22 February 2012 at the Greek Catholic Theological School in Prešov, Slovakia. The conference was organized on the occasion of the presentation of the official Slovak version of the CCEO. Professor Leszek Adamowicz, from Lublin, and Associate Professor František Čitbaj, from Prešov, the translator of the Code, organized the conference. Among the speakers were Ján Babjak SJ, the Archbishop of Prešov, and Milan Chautur CSsR, the Eparchial Bishop of Košice. Among the presenters were Associate Professor Stanislav Přibyl, from the Theological School of the University of South Bohemia in České Budějovice, JUDr. Alena Krunková, from the University of Pavol Jozef Šafárik in Košice, and JCLic. Jurij Popovič, the Court Vicar of the Prešov Metropolis. The Slovak translation of the Code of Canons of the Eastern Churches can be purchased in any of the Greek Catholic bishops' offices in Slovakia.

Z nové literatury

From New Publications – Neu erschienene Literatur – Dalle novità letterarie

BER, Viktor, *Vyprávění a právo v knize Exodus,* Nakladatelství Mlýn, Jihlava, 2011, 210 s., ISBN 978-80-86498-35-5.

ČITBAJ, František (přel.), *Kódex kánonov východných cirkví*, Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2012, ISBN 978-83-7548-090-0.

DOSTATNI, Tomasz, ŠUBRT, Jaroslav, *Dominik Duka, tradice, která je výzvou,* Portál, Praha, 2011, 192 s., ISBN 978-80-262-0055-0.

HILL, Mark (ed.), *Religion and Discrimination Law in the European Union / La discrimination en matière religieuse dans l'Union Européenne*, Institute for European Constitutional Law, University of Trier, on behalf of the European Consortium for Church and State Research, Trier, 2012, 428 s., ISBN 978-3-9814926-0-6,
z obsahu:
TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Czech Republic.*

HONUSKOVÁ, Věra, *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu,* Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2011, 284 s., ISBN 978-80-87146-45-3.

HORÁK, Záboj, *Církve a školství. Vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*, vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko, v nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2012, 134 s., ISBN 978-80-87146-57-6 (v tisku).

CHARVÁT, Petr, *Zrození státu. Prvotní civilizace Starého světa,* Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 2011, 334 s., ISBN 978-80-246-1682-7.

KRUKOWSKI, Józef, *Prawo administracyjne w Kościele,* Wydawnictwo Uniwersytetu Kardinała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, 2011, 648 s., ISBN 978-83-7072-704-8.

MUNSONIUS, Hendrik, *Die juristische Person des evangelischen Kirchenrechts,* Mohr Siebek, Tübingen, Jus Ecclesiasticum, Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staaatskirchenrecht, Band 89, 2009, 154 s., ISBN 978-3-16-149963-0.

ROMPORTL, Milan, *Kněz Josef Čihák, 1912–2003,* Biskupství královéhradecké – Diecézní teologický institut, Hradec Králové, 2011, s. 150, ISBN 978-80-260-1558-1.

SCHULZE, Renate, *Justus Henning Böhmer und die Dissertationen seiner Schüler,* Mohr Siebek, Tübingen, Jus Ecclesiasticum, Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staaatskirchenrecht, Band 90, 2009, 213 s., ISBN 978-3-16-149962-3.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie (ed.), *Poselství křesťanských svátků,* Příručka pro pedagogy základních a středních škol, Biskupství královéhradecké, Hradec Králové, 2010, 195 s., ISBN 978-80-254-6765-7.

ZIPPELIUS, Reinhold, *Staat und Kirche,* Eine Geschichte von der Antike bis zur Gegenwart, Mohr Siebek, Tübingen, 2009, 191 s., ISBN 978-3-16-150016-9.

Časopisy – Reviews

Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně, 15. ročník, Dingir s.r.o., Praha, ISSN 1212-1371,
č. 1/2012,
z obsahu:
GREŠKOVÁ, Lucia, *Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák: Slovník církevního práva*, Grada 2011, recenze.

Journal on European History of Law, Vol. 2/2011, STS Science Centre Ltd., Masarykova Univerzita, Brno, ISSN 2042-6402,
č. 2/2011
z obsahu:
PŘIBYL, Stanislav, *ABGB und das kanonische Eherecht.*

Právní rozhledy, časopis pro všechna právní odvětví, 20. ročník, C. H. Beck, Praha, ISSN 1210-6410,
č. 1/2012
z obsahu:
IVIČIČ, Marek, *Aktuálně k církevním restitucím,*
č. 2/2012
z obsahu:
KOLÁŘOVÁ, Marie, *Povaha vnitřních předpisů církve.*

Právo, ekonomika, management, časopis pro právní a ekonomickou praxi, KEY Publishing, Ostrava, ISSN 1804-3550,
č. 4/2011
z obsahu:
KOUDELKA, Zdeněk, *Košer a mešní víno.*

Salve, Revue pro teologii a duchovní život, č. 4/11, ročník 21, Krystal OP, Praha, 2011, 171 s., ISSN 1213-6301.
Téma: inkvizice.

HAPPYcomp s.r.o.
Sudoměřská 25, Praha 3
http://www.happycomp.cz
e-mail: info@happycomp.cz
tel.: 602 205 446, 222 720 455

HAPPYcomp

Váš partner ve světě výpočetní techniky

více než 20 let poskytujeme IT služby svým zákazníkům

Firmám, domácnostem a dalším institucím nabízíme:

- opravy počítačů i přímo u zákazníka
- expresní servisní zásahy
- odvirování a zabezpečení PC
- internet, LAN, WAN, wifi sítě
- smluvní servis, správa sítí
- dodávky hardware a software
- konzultace a další IT služby

AKTUALITY

ČLENSKÝ BULLETIN
SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO
PRAHA – BRNO – OLOMOUC

je periodikum o rozsahu jedné až několika stran, které členové SPCP

dostávají

měsíčně elektronickou poštou.

Poskytuje

nejnovější informace z oborů církevního práva,

podává

podrobnější zprávy o dění ve Společnosti pro církevní právo,

upozorňuje

na připravované akce.

Pokud někdo z členů SPCP dosud AKTUALITY nedostává, prosíme, aby poslal svůj v současné době platný e-mail na adresu spcp@prf.cuni.cz.

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XVIII., č. 52 – 2/2012.

Recenzovaný odborný časopis.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnický časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právnických časopisů.

Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, 130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, IČ 62934121.

E-mail SPCP@prf.cuni.cz; http://spcp.prf.cuni.cz.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

Redaktor: Mgr. Stanislav Pšenička.

Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.
ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.
JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.
Doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., IC.D
Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Sazba: Antonín Plicka.

Administrace: Ing. Jiří Vaingát.

Distribuce: Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková.

Toto číslo bylo redakčně uzavřeno ke dni 1. dubna 2012.

Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

Grafická úprava obálky: † Ing. arch. Josef Hyzler.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, Praha 2012.